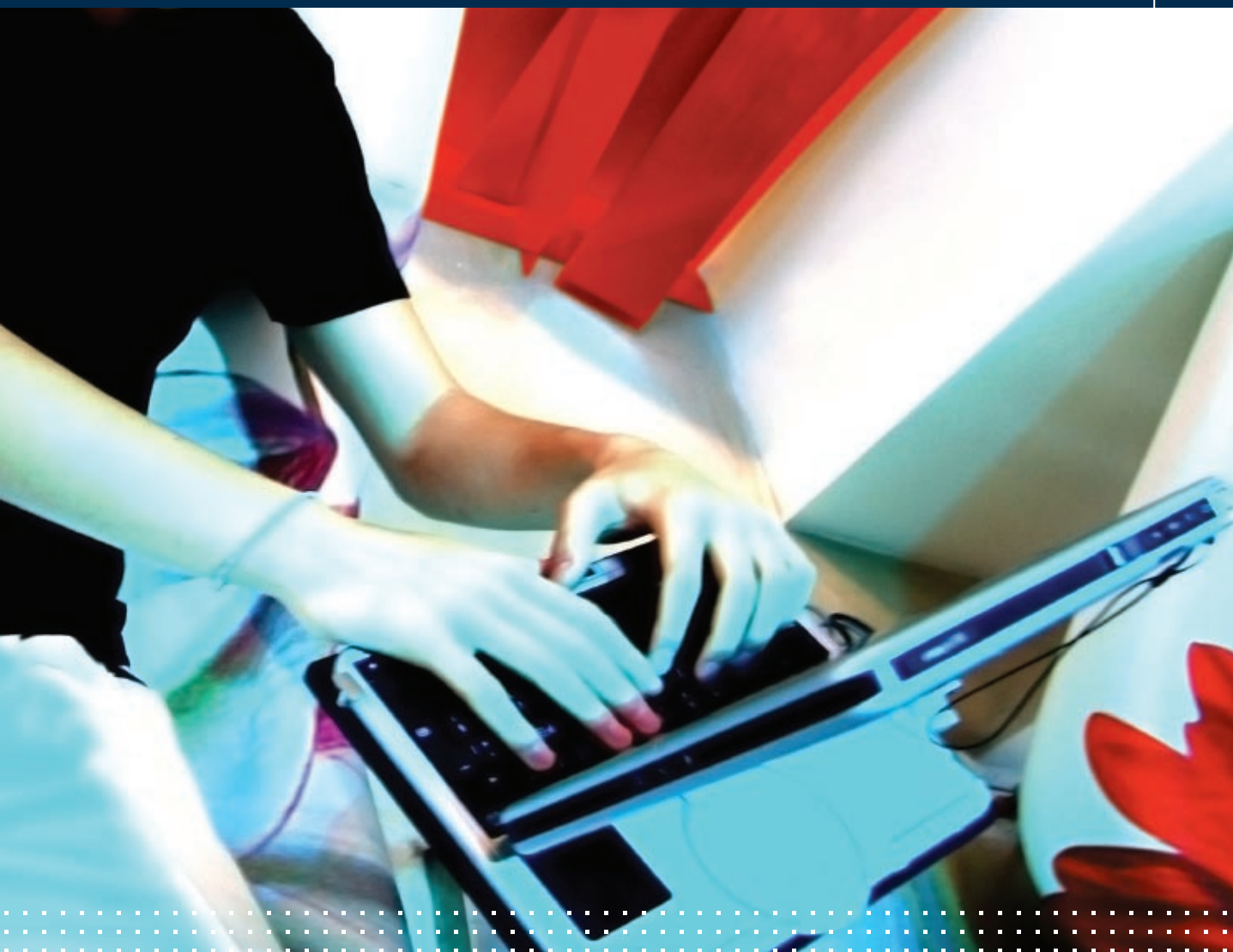

Arbeidsgrupperapport

Forebygging av internett-relaterete overgrep mot barn

Til Justis- og politidepartementet

Justisministeren oppnevnte 1. juni 2006 en arbeidsgruppe for å utrede og fremme forslag til tiltak for å forebygge at barn utsettes for seksuelle overgrep i forbindelse med deres bruk av Internett og at bilder av slike overgrep mot barn blir distribuert på nettet. Arbeidsgruppen legger med denne rapporten frem sine forslag for å forebygge internettrelaterte overgrep mot barn og unge.

En samlet arbeidsgruppe står bak utredningen og forslagene til tiltak som fremmes her.

Oslo, 30. januar 2007

Grete Faremo
leder

Thomas Hepsø

Erik Mostue

Elizabeth Skogrand

John Ståle Stamnes

Ronny Windvik

Henriette S. Grønn

Arne Gloppen

Helle Jacobsen

Lars Meling

Innhold

1	Sammendrag av rapporten	2
1.1	Utredningens hovedkonklusjoner	2
1.2	Oversikt over tiltak	2
1.3	Økonomiske og administrative konsekvenser	4
2	Bakgrunn for utredningen	5
2.1	Arbeidsgruppens sammensetning	5
2.2	Arbeidsgruppens mandat	5
2.3	Arbeidsgruppens møter og studiereiser	6
3	Barns bruk av internett	7
3.1	Innhenting av informasjon	7
3.1.1	Internett – en integrert del av barns oppvekst	7
3.2	Arbeidsgruppens kommentarer	8
3.3	Arbeidsgruppens forslag til tiltak	10
3.3.1	Mer forskning på omfang og konsekvenser	10
3.3.2	Økt kunnskap hos barne- og helsefaglig personell	10
4	Dialog med drivere av chattekanaler og andre aktører i bransjen	12
4.1	Innhenting av informasjon	12
4.2	Arbeidsgruppens kommentarer	12
4.2.1	Tre hovedutfordringer	12
4.3	Arbeidsgruppens forslag til tiltak	14
4.3.1	Felles retningslinjer utarbeidet av myndigheter og bransjeorganer	14
4.3.2	Et fagforum for aktører på Internett	14
4.3.3	Direkte rapportering til politi (rød knapp)	14
4.3.4	Innføre et sentralt tipsmottak hos Kripos	15
5	Annet arbeid som er utført eller pågår på området	16
5.1	Innhenting av informasjon	16
5.1.1	Task Force on Child Protection on the Internet	16
5.1.2	Datakrimutvalget	17
5.1.3	Den interdepartementale gruppen for sikrere bruk av Internett	17
5.1.4	Norsk politi og Kripos	17
5.1.5	Interpol	18
5.1.6	Straffebestemmelse om grooming	18
5.1.7	Datalagringsdirektivet	18
5.2	Arbeidsgruppens kommentarer	18
5.3	Arbeidsgruppens forslag til tiltak	19
5.3.1	Styrket politisk og administrativ forankring	19
5.3.2	En norsk utgave av Task Force on Child Protection on the Internet	19
5.3.3	En virtuell politistasjon	20
5.3.4	Styrket satsing på offeridentifisering	20
5.3.5	Registrering av sedelighetsdømte	21
5.3.6	Satsing på forebyggende og holdningsskapende arbeid	21
6	Internasjonalt samarbeid	22
6.1	Innhenting av informasjon	22
6.2	Arbeidsgruppens kommentarer	22
6.3	Arbeidsgruppens forslag til tiltak	22
6.3.1	Eksportering av norsk praksis om at tipsmottak bør ligge hos politiet	22
6.3.2	Eksport av norsk filterteknologi mot overgrepssbilder	22
6.3.3	Utvide og styrke det nordiske samarbeidet	23
6.3.4	Norsk tilknytning til The Virtual Global Taskforce	23
6.3.5	Bidra til å styrke norske utenriksstasjoner- og andre lands etterforskningskompetanse	23
6.3.6	Relevante internasjonale nettsider bør tas i bruk av norsk påtalemyndighet	23
7	Referanser og litteraturliste	24

1 Sammendrag av rapporten

Arbeidsgruppen som ble oppnevnt av justisministeren 1. juni 2006, har hatt til oppgave å fremme forslag til tiltak for å forebygge at barn utsettes for internettrelaterte overgrep. Gjennom Internetts inntog i menneskers hverdag har vi også fått en ny arena for overgripere til å komme i kontakt med og begå kriminelle handlinger mot barn og unge. Internett er et grenseløst verktøy som gir oss nye utfordringer i tillegg til den tradisjonelle kriminaliteten på området.

1.1 Utredningens hovedkonklusjoner

Arbeidsgruppen foreslår i denne rapporten 18 tiltak for å forebygge internettrelaterte overgrep mot barn.

Internett er et integrert kommunikasjonsverktøy i barn og unges liv. Barn og unge oppfatter Internett som en del av livet, og ikke slik vi kjenner det fra tidligere, som noe "annet" enn livet ellers. Internett er i all hovedsak et nyttig verktøy som gir uante muligheter innen kommunikasjon, informasjon og kontakt mennesker imellom. Arbeidsgruppens oppgave har likevel vært å se på hva ved barns internettbruk som gjør dem sårbare for overgrep, enten på nettet eller i møter som er foranlediget av internettkontakt. I tillegg har arbeidsgruppen sett på hvilke tiltak som kan iverksettes for å forebygge at Internett benyttes som en distribusjonskanal for overgrepbilder og -filmer.

Arbeidsgruppen mener at Norge har et godt utgangspunkt for å kunne nyttiggjøre seg av erfaringer fra Storbritannia ved bl.a. *Home Office* og *Child Exploitation and Online Protection center (CEOP)*, gjennom en helhetlig tilnærming basert på arbeidsgruppens tiltak. Det er særlig politiske forankring, tverrfaglige kompetanse og ressurstilgang som står fram som viktige faktorer for bedre å kunne forebygge internettrelaterte overgrep mot barn.

Hovedkonklusjonen er at Internett blir en arena for stadig flere overgripere og at arbeidet med å forebygge internettrelaterte overgrep mot barn derfor må styrkes vesentlig. Internettaktørene trenger bedre sentrale retningslinjer for arbeidet; barne- og helsefaglig personell trenger oppdatert kunnskap om internettrelaterte overgrep; rapporteringsrutinene for mulige overgrep på nettet må bedres og kanaliseres til politiet, samtidig som politiets arbeid må styrkes gjennom et bedre tipsmottak og en egen virtuell politistasjon.

Videre ønsker arbeidsgruppen at arbeidet med å fore-

bygge internettrelaterte overgrep mot barn forankres og samordnes høyt i det politiske systemet. Arbeidsgruppen viser i den forbindelse til den engelske modellen, som har vært gjenstand for en grundig drøfting i gruppen bl.a. etter besøk til *CEOP* og *Home Office* i London.

Arbeidsgruppen har videre funnet mye ekstern dokumentasjon og undersøkelser om hvordan barn bruker Internett. Arbeidsgruppen ser at det ikke eksisterer tilsvarende mengde dokumentasjon om barns sårbarhet, omfang og konsekvenser av internettrelaterte overgrep mot barn. Arbeidsgruppen mener derfor at det er behov for ytterligere forskningstiltak for å kartlegge viktige sider ved barns nettbruk.

Internetts grenseløse karakter forutsetter et tett internasjonalt samarbeid. Arbeidsgruppen har derfor vurdert og foreslått flere tiltak for å styrke det internasjonale samarbeidet, som bl.a. et styrket nordisk politisamarbeid på offeridentifisering og felles verktøy for å forenkle gjennomgangen av beslag, norsk tilknytning til *The Virtual Global Taskforce (VGT)* og eksportering av god norsk praksis på området.

1.2 Oversikt over tiltak

⊙ Mer forskning på omfang og konsekvenser

Arbeidsgruppen foreslår at det settes i gang mer forskning på internettrelaterte overgrep mot barn, bl.a. i hvilken grad de har erfaring med henvendelser fra voksne og innholdet i disse henvendelsene, barns bruk av webkamera i relasjon til overgrep, omfang og skadevirkninger av å bli utnyttet til produksjon av overgrepbilder, og kjøp/salg av seksuelle tjenester fra barn på Internett.

⊙ Økt kunnskap hos barne- og helsefaglig personell

Arbeidsgruppen foreslår en kompetanseheving på området i hjelpeapparat, skole og helsevesen. Kompetansebyggingen må ta sikte på å lære barn sikker nettbruk, men må også søke å fange opp utsatte barn og barn som har vært utsatt for overgrep

⊙ Felles retningslinjer utarbeidet av myndigheter og bransjeorganer

På bakgrunn av dialogen med chatteaktørene foreslår arbeidsgruppen at offentlige myndigheter og bransjeorganisasjoner utarbeider felles retningslinjer for etablering og drift av nettsted med mulighet for pratekanaler (chatting). Arbeidsgruppen foreslår en form for nettmerking for de aktørene som tilfredsstillere de sentrale retningslinjene.

⊙ **Et fagforum for aktører på Internett**

Arbeidsgruppen foreslår å etablere et fagforum med deltagere fra chatteaktører og andre tjenesteleverandører på Internett. I tillegg bør relevante myndigheter være representert i forumet. Chatteaktørene etterlyste en større grad av samarbeid og dialog mellom myndigheter, chatteaktører og andre organisasjoner. Et fagforum for aktørene kan, etter arbeidsgruppens mening, være en hensiktsmessig måte å imøtekomme dette behovet på og vil kunne bidra til å styrke det forebyggende arbeidet på området.

⊙ **Direkte rapportering til politi (rød knapp)**

Arbeidsgruppen foreslår at det blir lagt til rette for en direkte rapporteringsmulighet for internettbrukerne til politiet i form av en lett identifiserbar knapp på nettsiden i tråd med den britiske løsningen. I dag er det noe tilfeldig hvor rapporteringshenvendelser havner og chatteaktørene har et behov for klarere rapporterings- og mottaksapparat hos myndighetene. Chatteaktørene sier at de ønsker å ta i bruk en slik løsning på sine sider, dersom det blir tilrettelagt for dette.

⊙ **Innføre et sentralt tipsmottak hos Kripos**

Arbeidsgruppen foreslår et sentralt mottaksapparat hos norsk politi for henvendelser fra publikum når det gjelder internettrelaterte overgrep mot barn. Både erfaringene fra CEOPs virksomhet og chatteaktørens innspill bygger opp under forslaget. Arbeidsgruppen foreslår at Kripos, som allerede besitter kompetanse på dette området, vil være best rustet til å håndtere et styrket tipsmottak for denne type kriminalitet i Norge.

⊙ **Styrket politisk og administrativ forankring**

Arbeidsgruppen mener at det er nødvendig med en styrket politisk og administrativ forankring av den samlede innsatsen mot internettrelaterte overgrep mot barn. En styrket politisk prioritet vil gi arbeidet en høyere status og større tyngde, samtidig som en vil få en mer overordnet oversikt og legge bedre til rette for de helhetlige grep som er nødvendige.

⊙ **En norsk utgave av "Task Force on Child Protection on the Internet"**

Arbeidsgruppen foreslår at det etableres en norsk utgave av den britiske *Task Force on Child Protection on the Internet*. Den britiske *Task Force* er forankret på ministernivå, og er et godt eksempel på en innovativ arbeidsmåte på tvers av profesjoner og bransjer som bidrar til å trygge barns bruk av elektroniske medier.

⊙ **En virtuell politistasjon**

Arbeidsgruppen foreslår å etablere en norsk virtuell politistasjon. Arbeidsgruppen mener at den virtuelle arenaen bør likestilles med den fysiske og at den virtuelle arenaen bør sees på som et eget politidistrikt, med synlighet og tilstedeværelse fra politiet.

⊙ **Styrket satsing på offeridentifisering**

Arbeidsgruppen foreslår at arbeidet med offeridentifisering av barn utsatt for seksuelle overgrep som er spredd på nett, opprioriteres og at satsning på dette området økes. Målet med arbeidet er å stanse pågående overgrep, hindre nye, samt å straffeforfølge overgriperne uavhengig av hvor i verden de befinner seg.

⊙ **Registrering av sedelighetsdømte**

Arbeidsgruppen foreslår å utvikle et nytt etterrettingsregister til også å være et godt verktøy for å registrere sedelighetsdømte.

⊙ **Satsing på forebyggende og holdningsskapende arbeid**

Arbeidsgruppen foreslår at norske myndigheter må ta initiativ til forebyggende og holdningsskapende tiltak rettet spesielt mot foreldre, barn og lærere, samt andre relevante målgrupper. Arbeidsgruppen ser dette arbeidet som sentralt i innsatsen for å hindre overgrep mot barn. Et initiativ bør omfatte tilrettelagt informasjon og opplæringspakker, samt utadrettet foredragsvirksomhet. Foreldreansvaret er viktig å understreke, der særlig grensesetting, dialog og tillit mellom voksne og barn fremheves.

⊙ **Eksportering av norsk praksis om at tipsmottak bør ligge hos politiet**

Arbeidsgruppen foreslår at norske myndigheter bør vurdere å ta et internasjonalt initiativ for å fremme den norske praksisen med at tipsmottak blir lagt til politiet. Arbeidsgruppen kan ikke se at det er hensiktsmessig å legge en tipslinje til ideelle organisasjoner, slik det gjøres i mange land, som så skal vurdere evt videresendelse til politiet.

⊙ **Eksport av norsk filterteknologi mot overgrepssbilder**

Arbeidsgruppen foreslår at den norske filterløsningen ytterligere bør fremmes internasjonalt. Norske myndigheter bør lage en strategi for hvordan den norske filterløsningen i sterkere grad kan eksporteres til utenlandske ISP'er og mobiloperatører som gir tilgang til Internett. Filteret har vist seg meget nyttig, og flere land har allerede kopiert ordningen.

⊙ **Utvide og styrke det nordiske samarbeidet**

Arbeidsgruppen foreslår at norske myndigheter tar et initiativ til et utvidet nordisk prosjekt, relatert til å forebygge og etterforske internettrelaterte overgrep mot barn. Arbeidsgruppen mener at det vil styrke arbeidet mot internettrelaterte overgrep, dersom man kan videreutvikle det nordiske samarbeidet på området, innenfor vår felles kultur og språklig fellesskap.

⊙ **Norsk tilknytning til The Virtual Global Taskforce**

Arbeidsgruppen foreslår at det vurderes en norsk tilknytning til *The Virtual Global Taskforce* (VGT). Som en konsekvens av å foreslå en egen virtuell politistasjon, foreslår arbeidsgruppen at Norge også vurderer tilknytning til *The Virtuell Global Taskforce* (VGT). Det engelskspråklige VGT er et godt supplement til et allerede eksisterende, internasjonalt politisamarbeid. Videre vil det, etter arbeidsgruppens oppfatning, være hensiktsmessig at en norsk tilknytning vurderes gjennom en felles nordisk tilknytning.

⊙ **Bidra til å styrke norske utenriksstasjoner- og andre lands etterforskningskompetanse**

Arbeidsgruppen foreslår å styrke utenriksstasjoner og bistå andre land med etterforskningskompetanse i saker med overgrep mot barn relatert til Internett, slik at Norge kan bidra til å styrke kapasiteten for bekjempelse av seksuelle overgrep i land der norske statsborgere begår slike overgrep.

⊙ **Relevante internasjonale, faglige nettsider bør tas i bruk av norsk påtalemyndighet**

Arbeidsgruppen foreslår at internasjonale faglige nettsider som bidrar til kompetanseheving og informasjonutveksling innen etterforsknings- og påtalearbeid av internettrelaterte forbrytelser, i større grad tas i bruk i Norge.

- Et styrket tipsmottak hos Kripas og innføring av "rød knapp" for innrapportering
- Opprettelsen av en virtuell politistasjon
- Styrket satsing på offeridentifisering og registrering av sedelighetsdømte, samt utvikling av etterretningsregisteret
- Et nordisk samarbeid for å forebygge internettrelaterte overgrep mot barn
- Tilknytning til Virtual Global Taskforce

1.3 Økonomiske og administrative konsekvenser

Arbeidsgruppen har med bakgrunn i mandatet ikke sett det som nødvendig å foreta en total gjennomgang av de økonomiske og administrative konsekvensene av forslagene. Gruppen vil imidlertid framheve at det bl.a. vil være nødvendig å sette av offentlige midler til følgende:

- Forskning på omfang og konsekvenser av internettrelaterte overgrep mot barn
- Kurs og opplæring i forebyggende og holdningsskapende arbeid for foreldre, barn, lærere, annet helse- og barnefaglig personell m.v.

2 Bakgrunn for utredningen

Internett er blitt en del av hverdagen for de aller fleste av oss. Tidligere definerte mange voksne det virtuelle livet som noe annet enn det livet vi lever til vanlig, men for barn og ungdom har aktiviteten på Internett nå blitt en integrert del av hverdagen. Vi ser en klar tendens til at aktiviteten på nettet i større og større grad defineres som en del av vårt vanlige liv og fortjener oppmerksomhet deretter. Internett er blitt en stor del av vårt moderne samfunn.

Internett byr på mange muligheter til informasjon og kommunikasjon. Vi knyttes nærmere hverandre. Tilgangen på informasjon har blitt vesentlig større og informasjonsstrømmen går hurtigere. Men som andre aktiviteter har også aktiviteten på Internett negative sider. Internett øker bl.a. faren for at barn og unge kan bli utsatt for overgrep, enten direkte på Internett i form av mobbing, framsettelse av trusler, trakassering, utnytting og distribusjon av ulovlige eller støtende bilder, eller at de blir fysisk utsatt for overgrep som følge av kontakt oppstått på Internett. Det er i denne sammenheng avdekket flere grove overgrepssaker.

Etterforskning av seksuelle overgrep mot barn er en prioritert oppgave for norsk politi. Internettrelaterte overgrep innenfor dette området er likevel ikke definert som et særskilt satsingsområde i Kripis eller annet særorgan i norsk politi, og heller ikke hos påtalemyndighetene. Kripis besitter noe spesialkompetanse på feltet og driver blant annet tipslinjen som ble overført fra Redd Barna i januar 2004.

Begrepet internettrelaterte overgrep mot barn favner vidt. Internett er også blitt den viktigste distribusjonskanal for overgrepssaker og filmer som viser seksuelle overgrep mot barn. Overgrepet på barnet kan være skjedd i barnets nærmiljø. Internett er blitt en kanal for distribusjon av kunnskap og bilder av overgrepet. På denne måten blir overgrepet ytterligere forsterket og forverret for offeret og kan representere en livslang krenkelse av det. Det er mange virkemidler utenom straff som må settes inn i kampen mot seksuelle overgrep mot barn. Besittelse og spredning av barnepornografi er et stort problem. Politiet aksjonerer jevnlig i slike saker som påfører politi og domstol et stort arbeid. Rettsapparatet har imidlertid et ansvar for å bidra til å etablere normer som skarpt fordømmer befatning med alle typer overgrep mot barn.

I Soria Moria-erklæringen har regjeringen uttalt at den ønsker å:

"intensivere innsatsen mot overgrep mot barn. Vi vil arbeide videre med å forhindre internettrelaterte overgrep mot barn ved å pålegge nettleverandører filter og vurdere innføring av en grooming-paragraf."

Justisministeren har bl.a. på denne bakgrunn opprettet denne arbeidsgruppen som skal vurdere praktiske tiltak for å forebygge og forhindre internettrelaterte overgrep mot barn.

Det har parallelt pågått et lovarbeid med nye straffebestemmelser for forberedende handlinger på Internett forut for overgrep mot barn og unge. Denne type forberedende handling kalles "grooming". Ot. prp. nr. 18 (2006-2007) om dette ble lagt frem i Statsråd den 15. desember 2006.

2.1 Arbeidsgruppens sammensetning

Arbeidsgruppen er oppnevnt av Justisdepartementet med følgende sammensetning:

Direktør Grete Faremo, direktør for jus og samfunnskontakt i Microsoft, Vest-Europa (leder)

Rådgiver Thomas Hepsø, Medietilsynet (tidligere Barnombudet)

Politiadvokat Erik Moestue, Kripis

Spesialrådgiver Elizabeth Skogrand, Redd Barna

Politioverbetjent John Ståle Stamnes, Kripis

Forsker Ronny Windvik, Forsvarets forskningsinstitutt

Arbeidsgruppens sekretariat:

Seniorrådgiver Arne Gloppen, Justisdepartementet

Seniorrådgiver Lars Meling, Justisdepartementet

Samfunnskontakt Henriette S. Grønn, Microsoft

Helle Jacobsen, MSN, Microsoft

2.2 Arbeidsgruppens mandat

1. Arbeidsgruppen skal samle og innhente kunnskap om barns bruk av Internett, herunder kartlegge i hvilken grad barn har erfaring med henvendelser fra voksne og innholdet i disse henvendelsene. Det bør videre kartlegges i hvilken utstrekning barn har avtalt og/eller gjennomført møter med personer de har truffet på nettet.
2. Arbeidsgruppen skal i dialog med drivere av chattekanaler og andre aktører i bransjen ta initiativ til tiltak som disse selv kan iverksette for å forebygge internettrelaterte seksuelle overgrep fra voksne mot barn.

3. Arbeidsgruppen skal ta initiativet til internasjonalt samarbeid om kunnskap og virkemidler for å forebygge internettrelaterte overgrep av barn, herunder mulighet for utvikling av programvare som hindrer tilgang til overgrepssbilder, trykker nettet og forenkler politiets gjennomgang av beslag.
4. Arbeidsgruppen skal se hen til annet arbeid som er utført eller pågår på området, herunder arbeid utført av den britiske ekspertgruppen Task Force on Child Protection on the Internet, og sette seg i kontakt med Datakrimutvalget og den interdepartementale gruppen for sikrere bruk av Internett.
5. Arbeidsgruppen skal ferdigstille sitt arbeid innen 1. januar 2007.

2.3 Arbeidsgruppens møter og studiereiser

Arbeidsgruppen har diskutert mandatet og forståelsen av det. Gruppen har hatt ni møter. Gruppen har funnet det hensiktsmessig å inkludere andre former for elektroniske kommunikasjonsmidler i utredningen i tillegg til Internett. For å forenkle framstillingen har gruppen for enkelthets skyld brukt begrepet Internett som et samlebegrep, også når det er tale om flere kommunikasjonsmidler. Noen steder har man likevel omtalt andre elektroniske kommunikasjonsmidler, som mobiltelefon, spill etc. spesielt når det har vært nødvendig å spesifisere.

For øvrig har arbeidsgruppen brukt "barn" i framstillingen i tråd med mandatet, samtidig som man er klar over at også mange over 18 år vil kunne omfattes av arbeidsgruppens forslag, slik at det mest korrekte antakelig ville være å snakke om "barn og unge" som målgruppe, jf. forslaget fra regjeringen i Ot.prp. nr. 18 (2006 - 2007) *Om endringer i straffeloven 1902 mv. (straffebud om å møte et barn med forsett om å begå seksuelt overgrep mv.)*.

I tillegg har arbeidsgruppen arrangert et møte med de største aktørene innenfor chatting på Internett og TV. Resultatet fra dette møtet er omtalt lenger ute i utredningen. Arbeidsgruppen har vært på studiereise for å se på hva som gjøres og hvilke erfaringer en har gjort seg i Storbritannia mht. å forebygge internettrelaterte overgrep mot barn og unge.

Arbeidsgruppen har videre vært i kontakt med Datakrimutvalget v/Inger Marie Sunde (heretter kalt DKU) for å bli orientert om arbeidet i det utvalget med sikte på å unngå overlapping. DKU har avgrenset sitt arbeid mot å behandle spørsmål om seksuelle overgrep mot barn.

Utvalget kommer trolig med et forslag om at tjenesteyter kan pålegges å blokkere tilgang til ulovlig materiale som tjenestemottaker legger ut. Dette blir omtalt senere i rapporten.

Representanter fra arbeidsgruppen har også møtt den interdepartementale gruppen som arbeider for sikrere bruk av Internett og har blitt orientert av denne gruppen underveis i arbeidet med rapporten.

3 Barns bruk av internett

3.1 Innhenting av informasjon

Arbeidsgruppens medlemmer representerer hver for seg mye kunnskap om det fagområdet rapporten omhandler. Erfaringer og kunnskap som medlemmene har fra Redd Barna, Kripos, Barneombudet, Forsvarets forskningsinstitutt og Microsoft har vært vektlagt i arbeidet. I tillegg finnes det mye ekstern dokumentasjon og undersøkelser om hvordan barn bruker Internett. Arbeidsgruppen har likevel ikke funnet samme mengde dokumentasjon på barns sårbarhet, omfang og konsekvenser av internettrelaterte overgrep mot barn.

En sentral informasjonskilde har vært undersøkelser fra SAFT-prosjektet (Safety, Awareness, Facts and Tools). SAFT-prosjektet er en del av EUs arbeid for tryggere internettbruk, med syv partnere i fem land. Norske partnere er Medietilsynet, Markeds- og Mediainstituttet (MMI) og IKT-Norge. Medietilsynet er norsk koordineringsorgan for arbeid med sikrere bruk av Internett. Man har i prosjektet hatt som mål å øke oppmerksomheten om trygg bruk av Internett for barn og unge og har særlig vært opptatt av at barns personvern må beskyttes og at man må øke kjennskapet til nye elektroniske medier. Gjennom sitt samarbeid med MMI har SAFT-prosjektet også utført flere større undersøkelser om norske barns bruk av, og holdninger til, nye medier. SAFT og MMI har gjennomført representative undersøkelser i to runder, en i 2003 og nå sist i 2006. Undersøkelsene retter seg mot barn i alderen 9 – 16 år og deres foreldre.

Redd Barna har arbeidet mot seksuelle overgrep i elektroniske medier siden 1996 og publisert flere studier på feltet. De studiene som retter seg mot barn, foreldre og andre voksne som er i kontakt med barn som bruker Internett og mobiltelefon, er alle basert på kvalitative samtaler med barn. Arbeidsgruppen har sett på relevante rapporter fra Redd Barna, som *Alle vurderer på Internett – og alle vet det og Chattevenner er ikke som andre venner*. Redd Barna har også publisert verdens første utredning om identifisering av ofre fra overgrepstilfeller på Internett, *Ofre for seksuelle overgrep på Internett: hva gjøres for å identifisere barna?* En kortere europeisk rapport om samme tema er *Visible Evidence – Forgotten Children*.

3.1.1 Internett – en integrert del av barns oppvekst
SAFT-undersøkelsen for 2006 viser at 92 % av barn i alderen 9-16 år bruker PC hjemme og nesten alle (97 %) har tilgang på Internett. For barna er det selve kommunikasjonen med andre som er det sentrale, og Internett har gitt dem en ny måte å kommunisere på. Teknologien er underordnet.

Undersøkelsen viser at aktiviteten på Internett øker med alderen, og gutter er mer aktive enn jenter. I aldersgruppen 13-16 år bruker 62 % Internett flere ganger om dagen. Undersøkelsene viser at barna begynner å bruke Internett tidligere nå enn for tre år siden. Den gjennomsnittlige debutalder på Internett i 2003 var 7-8 års alderen, mens i 2006 opplyste 14 % av barn i 5-6 års alderen å ha brukt Internett. Dette innebærer at flere og yngre barn blir eksponert for potensielle overgrep via Internett.

I følge SAFT-undersøkelsen er de tre viktigste aktivitetene på Internett for barn i aldersgruppen 9-16 år å spille spill, gjøre lekser og laste ned musikk. Disse aktivitetene har fått en signifikant større oppslutning i 2006 enn i 2003. Guttene oppgir i større grad å spille spill, surfe på nettet for moro skyld og laste ned programvare, enn det jentene gjør, mens jentene oppgir i større grad at de gjør lekser og sender/mottar e-post. I tillegg oppgir 47 % av barna (både jenter og gutter) i 2006 at de chatter i en eller annen form, mot 37 % i 2003.

SAFT-resultatene viser at barna har blitt noe mer kritiske til den informasjonen de finner på nettet og hvorvidt denne kan stoles på. Likevel er det så mange som 37 % av barna som i 2006 mener de kan stole på alt. Dette illustrerer at barna i stor grad godtar opplysninger de mottar uten særlige motforestillinger. Denne mangelen på kildekritikk øker risikoen for utnyttelse av barnas tillit.

Et annet funn i SAFT-undersøkelsen er at hovedarenaen for barns Internettbruk er hjemme, og ikke på skolen eller andre steder ute. Andelen barn som har egen PC har også økt betydelig, fra 38 % i 2003 til 50 % i 2006. Dette legger et særlig ansvar på foreldrene. Undersøkelsen viser samtidig at det er stor forskjell på hva foreldre tror barna gjør på Internett, og barnas oppfatning av hva de faktisk gjør. Undersøkelsen viser at barna oppfatter fars og mors kunnskaper om Internett som forskjellig. Barna mener at far vet mer om Internett enn mor, men de snakker mer med mor om hva de gjør på Internett enn de snakker med far. Barna overfører i stor grad reglene de har fått av foreldrene for trygg ferdsel i det fysiske liv over på sitt virtuelle, som f.eks. at de skal være kritiske overfor fremmede mennesker. Barn oppgir å ha langt flere regler enn det foreldrene oppgir å ha gitt dem og jenter har flere regler enn gutter. Nettet er en naturlig del av barnas virkelighet. Den generelle regelbruken blir derfor helt intuitiv for barna også ved kommunikasjon på Internett. Barn har også i snitt 2,6 flere e-post kontoer enn det foreldrene vet om.

Redd Barnas rapport, *Chattevenner er ikke som andre*

venner, bekrefter at mange ungdommer er svært teknisk kompetente og har mye kunnskap om sikkerhet på nettet. De anvender likevel kunnskapen i mindre grad hvis de har blitt kjent med noen eller har blitt følelsemessig involvert. Dette utsetter barna for fare og er en utfordring for voksne som skal lage strategier for å beskytte barn mot internetrelaterte overgrep. Mobiltelefonen er for mange unge det viktigste av de teknologiske verktøyene og ses på som en dagbok, et smykke og en kanal for å holde kontakt med venner og bli kjent med nye venner. I Redd Barna-rapporten, *Tenk før du taster*, kommer det fram at de fleste unge ser på mobiltelefonen som en voksenfri sone og at voksne ikke har kjennskap til hvem de har kontakt med.

I SAFT-undersøkelsen oppgir barna at de generelt er blitt mindre villige til å legge ut personlige opplysninger på nettet enn tidligere. Det er bare 7 % av barna som oppgir å ha gitt personlig informasjon på forespørsel. Andelen som sier at de ikke legger ut personlige opplysninger fordi de har lært om trygg bruk av Internett, har økt fra 10 % til 39 %. Likevel er tenåringer klart mer tilbøyelige til å legge ut informasjon, mens barn i alderen 9-12 år er mest restriktive.

Barna "later som" i mindre grad på Internett enn de gjorde før. Redd Barnas rapport, *Alle juger på Internett – og alle vet det*, tar opp problemstillinger knyttet til at barn ofte benytter et annet navn enn sitt eget på nettet. I rapporten kommer det imidlertid fram at barn ikke alltid tar konsekvensen av at andre kan gjøre det samme. Barna hevder de vet at andre også "juger", men viser likevel at de tror at personer de har "blitt kjent med" snakker sant. Denne inkonsekvensen må voksne være innforstått med når de skal sikre at barn ikke utsetter seg for fare. Undersøkelser fra England¹ viser også at overgripere ikke i samme grad som før skjuler identiteten sin. I flere overgrepssaker har barnet vært klar over overgriperens alder og ønske om en seksuell relasjon. Barna oppgir på sin side å være "forelsket" og har derfor gått med på overgriperens ønske uten at tvang eller vold har vært nødvendig i alle tilfellene.

SAFT-undersøkelsene viser at kombinasjonene av chatting (også chatting via spill), Instant Messaging (lukket chat - IM) og "blogging" også utgjør en stor andel av internettbruk med 44 % oppslutning blant barn i den aktuelle aldersgruppen. 85 % av disse sier de aldri har blitt plaget,

truet, mobbet eller gjort forlegne, 9 % svarer ja på et eller flere av disse elementene. Blant disse er det flest jenter, primært i den eldste aldersgruppen. Tallene viser at barn sier det er lite mobbing via chat. 24 % av barna har opplevd å få uønskede seksuelle henvendelser. Det er en overvekt av gutter som har mottatt disse. Redd Barna viser til at de små barna ofte starter i et åpent chatrom med vilkårlige deltakere, mens større barn foretrekker lukket chat framfor åpen chat fordi de hevder det blir "kjedelig" med åpen chat.

Undersøkelsen viser at 22 % av barna svarer at de har møtt noen i virkeligheten som de først møtte på Internett. Dersom denne undersøkelsen er representativ, tilsvarer dette ca 70.000 barn i Norge. Blant disse er det flest gutter, flest i den eldre aldersgruppen. De fleste er møter med jevnaldrende og foregår uten problemer. I få tilfelle er det voksne som har utgitt seg for å være jevnaldrende på nettet. Blant dem som har møtte noen i virkeligheten, er det under 10 % som oppgir at de har blitt sagt stygge ting til eller er blitt utsatt for fysiske overgrep. Blant dem som har opplevd dette, er det flest jenter i 15-16 års-alderen. De fleste som opplever ubehagelige møter, oppgir også at de er misfornøyde med venner, skole og/eller familien sin. De fleste bor utenfor byene. Flere i denne gruppen har foreldre født i et annet europeisk land.

Redd Barnas utredning om identifisering av ofre fra overgrepssaker på Internett, avdekker store mangler i forhold til politiets arbeid med offeridentifisering og en generell unnlattelse fra store deler av samfunnet når det gjelder disse ofrenes rett til beskyttelse og omsorg. Kun rundt 500 av alle barn som er publisert på Internett, er rapportert til Interpols database over identifiserte ofre. I utredningen kommer det fram at norsk politi har gode resultater på dette feltet, men at det likevel er et stort forbedringspotensial for å identifisere flere barn både i Norge og på verdensbasis.

3.2 Arbeidsgruppens kommentarer

På Internett, som på alle andre arenaer i samfunnet, må vi ha visse regler, normer og holdninger oss mennesker i mellom for at det skal fungere til alles beste. Hovedansvaret for å lære opp barna i hvilke regler som gjelder og hvilken oppførsel som er akseptabel på Internett, mener arbeidsgruppen må ligge til foreldrene, som ellers i samfunnet. Det er som ellers politiet som skal etterforske straffbare forhold og drive forebyggende virksomhet. Myndighetene, bransjen, frivillige organisasjoner og andre aktører vil kunne legge til rette for og utforme tjenestene på nettet på en slik måte at foreldreansvaret blir

1 Wolak, J., Finkelhor, D. & Mitchell, K.J. (2004). Internet-initiated sex crimes against minors: Implications for prevention based on findings from a national study. *Journal of Adolescent Health, 35*(5), 424-433. (CV71)

enklere og mer effektivt å utøve, men det må aldri bli slik at foreldrene blir gjort ansvarsløse for barnas oppførsel og praktisering på nettet.

Kartleggingen viser at barns bruk av Internett og andre elektroniske kommunikasjonsmidler i dag er en helt naturlig del av barn og unges hverdag, både på skolen og i hjemmet, helt ned i 5-6 års alderen. Internett er en viktig arena for læring, deltagelse, vennskap og lek. Nye kommunikasjonsmidler har stor betydning for barn og unges tilgang til kunnskap og dialog. Den teknologiske utviklingen er gjennomgripende i barnas måte å tilegne seg kunnskap, kommunisere og underholde seg på.

En stor andel barn i Norge chatter. Chat er en form for samtale og uformell prat som skjer på nett eller mobiltelefon. Chat kan også foregå via TV. Samtalen kan være lukket og kun forbeholdt deltakerne, slik vi kjenner det fra telefonsamtaler, eller åpen for flere med muligheter for innsyn for voksne moderatører. Chatteformen er brukt i ulike kanaler på nettet og tar ulike former, men er ofte preget av utstrakt bruk av forkortelser og tegn som symboliserer følelser og ansiktsuttrykk. På den måten blir chat noe midt mellom en skriftlig og en muntlig kommunikasjon og skal kunne gå raskt og være spontan. Kartleggingen viser at det er tilrettelagt for chat ved et mangfold av nettsteder og at kommunikasjon kan etableres ved en rekke tjenester knyttet til Internett og andre elektroniske kommunikasjonsmidler. Dagens bruk av nettsteder for blogging og selveksponering gjennom hjemmesider er sterkt voksende, og barn og voksne må selv være sitt redaktøransvar bevisst. Det er det totale bildet av informasjon som legges ut, i kombinasjon med chat, som gjør den enkelte sårbar.

Arbeidsgruppen har ikke klart å finne dokumentasjon som gir et godt nok bilde av mobbingen av barn og unge som foregår via elektroniske hjelpemidler, eksempelvis mobiltelefon, og er derfor usikker på om slik dokumentasjon finnes. Her kan det være et språk mellom hva barn oppgir i undersøkelser der de svarer i grupper og hva de faktisk opplever. Dialogen ved bruk av Instant Messaging (lukket chat) er det også vanskelig å få innsyn i og kunnskap om. Når barn flytter dialogen fra et åpent til lukket chat, øker muligheten for en mer intim og privat dialog. Dessverre er det mange barn som gir fra seg opplysninger som gir tilgang til det lukkede nettverket til noen de har blitt "kjent med" på nettet. Dette gjør at barn kan ha mange kontakter i det lukkede nettverket som de ikke har forutsetning for å vite hvem er og som de overhodet ikke kjenner. I det lukkede nettverket kan følelsen av privatliv og intimitet forsterkes. Risikoen for å utsette seg for fare

øker, blant annet ved å møte noen via webkamera eller annen risikofylt atferd.

Arbeidsgruppen ønsker å poengtere at denne form for bearbeiding (grooming) av barn med å opparbeide seg tillit hos dem, er karakteristisk for mange voksne som ellers også begår overgrep mot barn. En seksuell dialog kan være helt fraværende i denne innledende fasen og "grooming" må derfor ikke forveksles med seksuelle tilnærmelser eller trakassering. Mulige overgripere som går rett på en seksuell dialog med barna, blir ofte avvist av barna selv. Den ikke-seksuelle formen for bearbeiding fremstår derfor ofte som den farligste for barna.

SAFT-undersøkelsen avdekker et stort gap mellom hva foreldre tror barna gjør på Internett, og hva de faktisk gjør. Dette er en utfordring i arbeidet for å forebygge internettrelaterte overgrep mot barn. Hvis foreldrene i større grad vet hva barna faktisk gjør, vil også muligheten for reell beskyttelse og forebygging mot overgrep øke.

Andelen som sier at de ikke legger ut personlige opplysninger fordi de har lært om trygg bruk av Internett, har økt fra 10 % til 39 %. Dette er interessant fordi det viser at informasjonsarbeidet, knyttet til trygg nettbruk, har virket.

SAFT-undersøkelsen kartlegger i en viss grad hvilken utstrekning barn har avtalt og/eller gjennomført møter med personer de har truffet på nettet. Av de anslagsvis 70.000 barna som har truffet noen i virkeligheten via Internett, er det ca 6.000 som har hatt ubehagelige opplevelser. Arbeidsgruppen har ikke funnet tall som angir noe om omfanget av antall barn som har blitt utsatt for seksuelle overgrep som følge av møte med personer som de først har møtt på nettet.

SAFT-undersøkelsen fra 2006 kartlegger også bare i hvilken grad barn har erfaring med henvendelser fra voksne og innholdet i disse henvendelsene. Arbeidsgruppen har heller ikke klart å finne tilstrekkelig gode tall på dette. Når det gjelder henvendelser fra voksne og innholdet i slike henvendelser, henviser arbeidsgruppen til Ot.prp. nr. 18 (2006 – 2007), som omhandler straffebed om å møte et barn med forsett om å begå seksuelt overgrep mv., som regjeringen har oversendt Stortinget 15. desember 2006.

De fleste barna som har hatt ubehagelige opplevelser eller blitt utsatt for overgrep som følge av møter med personer som de har truffet via Internett, er barn som allerede har en risikofylt atferd; som ikke har tilstrekkelig oppfølging fra familien, og som derfor er mer utsatt for utnyttelse

også utenfor Internett. Dette illustrerer at Internett i seg selv nok ikke er hovedproblemet, men heller et nytt verktøy for å kunne utøve alvorlig kriminalitet. Det understreker dessuten at generelt forebyggende arbeid, rettet mot risikoutsatte barn, er viktig, også for å forebygge internettrelaterte overgrep spesielt.

SAFT-undersøkelsene tar heller ikke direkte opp konsekvensene av barns bruk av webkamera. Webkamera har blitt en integrert del av barn og unges mediehverdag. Mange unge har eget kamera installert på rommet sitt eller i tilknytning til PC'en og kan overføre bilder og "live" opptak av seg selv til andre. Tilgangen til teknologi, samt behovet for å vise seg frem og dokumentere hverdagen sin, blir utnyttet av voksne som vil ha seksuelle relasjoner til barn. Overgripere kan ofte bestikke barn med ting de ønsker seg, for eksempel mobiltelefon, for å få dem til å kle av seg eller gjøre seksuelle handlinger foran kamera. Overføringen av bilder av barnet gir overgriperen mye informasjon i tillegg som kan brukes til å få et tettere forhold til barnet. Barns bruk av webkamera kan også føre til ulovlig distribusjon av bilder og film av barnet via Internett til andre brukere og andre medier.

3.3 Arbeidsgruppens forslag til tiltak

Arbeidsgruppen har identifisert og valgt ut to tiltak relatert til kartleggingen av barns bruk av Internett. Flere av de øvrige tiltak som omtales senere i rapporten er også relevante i forhold til denne kartleggingen, men behandles etter hovedtilknytning til andre punkter i mandatet.

3.3.1 Mer forskning på omfang og konsekvenser
Arbeidsgruppen foreslår at det settes i gang mer forskning på omfang av og konsekvenser av internettrelaterte overgrep mot barn.

Arbeidsgruppen kan ikke se at det finnes tilstrekkelig forskning og utredningsarbeid på bl.a. barn som har blitt utsatt for fare og/eller overgrep som følge av sin kommunikasjon via elektroniske medier. Videre mangler det god dokumentasjon på i hvilken grad barn har erfaring med henvendelser fra voksne og innholdet i disse henvendelsene, barns bruk av webkamera i relasjon til internettrelaterte overgrep, omfang og skadevirkninger av å bli utnyttet til produksjon av overgrepbilder og kjøp/salg av seksuelle tjenester fra barn på Internett. Kunnskap fra forskning knyttet til disse problemstillingene vil kunne bidra til å bedre forbygge Internettrelaterte overgrep mot barn. De vil også kunne være av stor nytte i utvikling av behandling og ivaretagelse av ofrenes behov, etter at over-

grepene har blitt publisert på Internett. I tillegg vil økt kunnskap kunne bidra til å avdekke alvorlige kriminelle handlinger mot barn som ellers ofte ikke blir kjent annet enn gjennom navnløse barn på overgrepbilder.

I tillegg til å bidra til en forståelse av omfang og utbredelse er det behov for kvalitative studier bygget på dybdeintervjuer med ofrene. Denne kunnskapen vil være svært nyttig i utvikling av et kvalitetssikret forebyggingsmaterieell for å beskytte andre barn mot liknende overgrep. Arbeidsgruppen viser til at i Irland er det et større forskningsprosjekt, *Copine*, som tar for seg disse problemstillingene. Med fokus på norske barns opplevelser og handlingsmønster på Internett, ser vi også i norsk sammenheng et behov for kunnskap og dokumentasjon på et høyere akademisk nivå.

3.3.2 Økt kunnskap hos barne- og helsefaglig personell

Arbeidsgruppen foreslår en kompetanseheving på området i hjelpeapparat, skole og helsevesen.

Kompetansebyggingen må ta sikte på å lære barn sikker nettbruk, men må også søke å fange opp utsatte barn og barn som har vært utsatt for overgrep. Kunnskap om og handlingsalternativer når det gjelder ofre for alle former for internettrelaterte overgrep, bør bl.a. inn som en obligatorisk del i barnefaglige studieretninger ved våre universiteter og høyskoler. Økt kompetanse hos førstelinjetjenesten er nødvendig for å kunne møte barn utsatt for overgrep, samt forebygge risikoferd. Behandling og ivaretagelse av ofrene bør også komme inn i andrelinjetjenesten via utdanningen og kurs i ettertid, i tillegg til å bli integrert i utdannelsen. For å styrke kompetansen i rettssystemet og hjelpeapparatet, bør fagpersonell tilføres kunnskap om de tilleggstraumene det medfører å få fremstillinger av overgrep distribuert på Internett eller bli utsatt for overgrep fra noen man har fått et tillitsforhold til på Internett. Videre er det viktig at internettrelaterte overgrep blir en del av undersøkelsen som barnevernet foretar når de vurderer et barn.

Det medfører store traumer for barn å bli utsatt for seksuelle overgrep. For noen fører overgrepene til et ødelagt liv, prostitusjon, rusmisbruk eller fysiske og/eller mentale skader. De fleste barn synes det er vanskelig å fortelle om overgrep og ta inn over seg det forferdelige som har skjedd. Når det gjelder overgrep som har blitt filmet eller fotografert så viser svenske undersøkelser² at publiseringsdimensjonen medfører ekstra belastninger for offeret. Tanken på at bildene kan finnes på Internett, og

² Svedin, C.G. & Back, K (2003): *Varför berättar de inte? Om utnyttjas i barnpornografi. Rädda Barnen*

kanskje mobiltelefoner, for all fremtid er svært vanskelig å håndtere. Det å bli tvunget til å opptre eller smile innebærer ytterligere krenkelser for barnet. Barn som får seg forevist bilder, vil ofte prøve å bortforklare hendelsen eller nekte for at det er dem på bildene. Å bli gjenkjent eller kontaktet ut fra bildene oppleves også som fryktinngytende. Redd Barna har blitt kontaktet av ofre som er redd for at foreldre, klassekamerater eller overgripere skal se bildene, eller at de selv skal støte på dem gjennom sin egen internettbruk. I tillegg kan det oppleves som en reproduksjon av overgrepet hver gang noen laster ned bildene eller de distribueres videre. For barn som har opplevd å få overgrep publisert på Internett, finnes det i dag lite eller ingen kompetanse i hjelpeapparatet på hvordan barna skal ivaretas.

Arbeidsgruppen mener det derfor er viktig at en stor del av det forebyggende arbeidet på dette området må gjøres i barns nærmiljø. Den forebyggende innsatsen blant risikoutsatte barn må styrkes for å begrense en risikofylt atferd på Internett og utsetter seg selv for fare. Barn fra hjem med fattigdom, rus, vold eller andre sosiale problemer kan være særlig utsatt for grooming (bearbeidelse) og former for seksuell utnyttelse, for eksempel salg og bytte av seksuelle tjenester. Det må utvikles tiltak som gjør dem bedre rustet til å motstå den tilnærming barna kan bli utsatt for på internett. En kompetanseheving i hjelpeapparat, skole og helsevesen kan bidra til at barna blir bedre rustet mot internetrelaterte overgrep.

4 Dialog med drivere av chattekanaler og andre aktører i bransjen

Arbeidsgruppen skal, i henhold til mandatets pkt. 2, i samarbeid med drivere av chattekanaler og andre aktører i bransjen ta initiativ til tiltak som disse selv kan iverksette for å forebygge internettrelaterte seksuelle overgrep fra voksne mot barn.

Med *chattekanaler* forstår vi åpne og lukkede chatterom som alle har det felles at de gir barn mulighet til å oppnå kontakt. Online-spill kan også sees på som en form for chattekanal, som f.eks. spillene "World of Warcraft" og "Runescape". Arbeidsgruppen har ikke vært i dialog med de utenlandske operatørene av disse.

4.1 Innhenting av informasjon

Vi inviterte syv av Norges største chatteaktører til samtale med arbeidsgruppen. For å få et bilde av hvordan de ulike leverandørene av chattetjenester opererer, sendte arbeidsgruppen ut et spørreskjema. Spørreskjemaet dekket temaer vi forstår som risikoområdene ved slike tjenester, bl.a. anonymitet, moderatorers tilstedeværelse og rapporteringsmuligheter. Seks av syv aktører svarte på spørreskjemaet. Den syvende deltok på møtet. Form og innhold på de ulike chattekanalene varierer.

For å kartlegge graden av mulighet til å komme i kontakt med ukjente mennesker, har arbeidsgruppen for ordens skyld delt kanalene inn i åpne og lukket chat. Sammensetningen av deltakerne i de åpne rommene er i stor grad vilkårlig, mens brukeren må godkjennes for å kunne delta i en lukket chat. Det er stort sett to deltakere av gangen i en lukket chat. I de åpne chatterommene kan hvem som helst logge på (det vil si gå inn i snakkegruppen) under ett hvilket som helst navn, og være en hvilken som helst person. Det brukes ofte kallenavn (nicknames) når man kommuniserer og chatting har på mange måter utviklet et eget språk. Noen aktører fremhever anonymitet som viktig for å beholde "nettets natur". Anonymitet gjør det lettere å formidle følelser og være mer ærlig om hva man mener. Dette bidrar også til at det er lettere å lyve på alder, utseende og hvem man er. Barnet vet derfor aldri med sikkerhet om den han/hun snakker med er den vedkommende utgir seg for å være. Barna i Redd Barnas studie, *Chattevenner er ikke som andre venner*, forteller at det er lett å bli personlig og intim på chat fordi dialogen går så fort og man kan ikke se den man snakker med. Distansen skaper nærhet, er en av konklusjonene i rapporten. I et overgrepsperspektiv er det viktig å understreke at voksne som kontakter barn gjennom ulike former for chat er bekvemme med denne måten å kommunisere på, de

oppnår raskt kontakt med barn og de får respons på sine meldinger noe som gir den voksne et godt utgangspunkt for å bearbeide/"groome" barnet uten at barnet kan se avsender og ei heller vurdere situasjonen.

4.2 Arbeidsgruppens kommentarer

4.2.1 Tre hovedutfordringer

Arbeidsgruppen har identifisert tre områder som spesielt relevante i forhold til dialogen med drivere av chattekanaler; anonymitet, moderatorer og kundesenter, og rapportering.

På bakgrunn av dialogen med chatteaktørene, har arbeidsgruppen valgt ut en hovedutfordring innen hvert av de tre områdene som fremstår som sentrale for å forebygge internettrelaterte overgrep mot barn.

Anonymitet

Hovedutfordringen er at chatterommenes anonymitet fører til at brukere som blir utestengt enkelt kan opprette en ny profil og fortsette som før. Dette gjør det bl.a. vanskelig å stanse gjengangere.

Graden av anonymitet hos brukerne er spesielt relevant, da anonymitet for tjenesteleverandør vanskeliggjør gjennomføring av vilkår om aldersgrense på chattekanalen og moderatorer må bruke skjønn for å vurdere alderen på deltakere i et rom gjennom å se på språkbruk o.l. Alle chatteaktørene arbeidsgruppen har vært i dialog med, tilbyr anonymitet for sluttbruker, men i varierende grad.

En høy grad av anonymitet vanskeliggjør en effektiv utestenging fordi brukeren kan opprette en ny profil og logge seg på igjen. Videre gjør anonymitet det vanskelig å videreformidle personlig identifiserbar informasjon, utover IP-nummer, på brukere som skal etterforskes av politiet. Identifisering kan stoppe overgripere fra denne muligheten for kontaktskapende virksomhet. Samtlige av de syv leverandørene kan gi IP-nummer på brukere, bortsett fra en som i stedet har mobilnummer på deltakere. Et IP-nummer gir likevel ingen sikkerhet for å tilhøre overgriperen. IP-nummeret kan for eksempel tilhøre den uskyldige naboens trådløse nett som overgriperen har logget seg på. Det var kun en chattekanal som bare ga IP-adressen.

Noen leverandører krever i tillegg personlig identifiserbar informasjon, men informasjonen brukeren legger inn blir ikke verifisert og kan dermed være verdiløs. Disse har for øvrig brukernes e-postadresse. Den aktøren som tilbyr minst anonymitet, krever registrering av mobiltelefonnummer, navn, adresse, e-postadresse og fødselsnummer

for å kunne delta. Kunden må så taste inn en kode som han eller hun mottar per SMS. Det er kun telefonnummeret som verifiseres, og ikke innholdet som legges på profilen. Enkelte av leverandørene har betalingstjenester på toppen av den grunnleggende aktiviteten. Disse krever personlig identifiserbar informasjon som kredittkort eller mobilnummer. Dette øker både muligheten for å identifisere brukerne og oppdagelsesrisikoen av overgrep.

Moderator og kundesenter

Hovedutfordringen er at barna flytter kommunikasjonen fra åpne til lukkede chatterom eller mobiltelefon, hvor det ikke er mulighet for overvåking. Dette skjer gjennom at barna gir ut sin e-postadresse eller mobiltelefonnummer til samtalepartneren.

Alle aktørene har vilkår for bruk av tjenestene, som blant annet forbyr å plage og villedde andre. De fleste tjenesteleverandørene håndhever disse vilkårene ved at de har moderatorer som i ulik grad overvåker de åpne chattene. Andre baserer seg på klager fra brukerne. Det vanligste ser ut til å være en kombinasjon av disse. Moderatorer fungerer som "politi" på sidene og gir korreks eller stenger folk ute når de bryter vilkårene for bruk. Enkelte av nettstedene sensurerer også bilder og tekst før de publiseres. Det er stor variasjon i antall moderatorer, krav til moderatorer og grad av tilstedeværelse. Enkelte leverandører tilbyr moderasjon 24 timer i døgnet, og krever at moderatorer skal være myndige, ha en plettfri vandelsattest og gå gjennom opplæring før de kan moderere en chat. Andre er mer vage og gir inntrykk av at det hele er relativt tilfeldig. Enkelte hevder at det er en høy grad av selvjustis blant brukerne ved at det gis korreks brukerne imellom. Dette kan føre til at moderasjonsjobben fra leverandørens side oppleves som mindre viktig. Den mest effektive formen for utestengning er den hvor chatteaktørene sitter på verifisert, personlig identifiserbar informasjon og derfor effektivt kan sperre en bruker.

Samtlige chattekanaler har et kundesenter som brukere kan kontakte enten per mail, direkte til moderatoren i chatten, per telefon eller post. Innholdet i disse henvendelsene gjelder for det meste tekniske problemer som at kallenavnet ikke fungerer, at de har glemt passordet o.l., men det forekommer også en og annen rapport om mobbing og henvendelser med seksuelt innhold fra voksne.

Alle aktørene som driver åpne chatter opererer med moderatorer. Et lukket chatterom har ikke moderatorer. Slike chatterom anses som privat, på lik linje med en telefonsamtale og er ikke en del av det offentlige rom. Når barn så flytter dialogen fra en åpen til lukket chat, øker

muligheten for en mer intim og privat dialog.

Chatteaktørene påpeker at det derfor er en bevisst strategi hos potensielle overgripere å prøve å flytte en samtale fra en åpen til lukket chat. Chatteaktørene bekrefter også kartleggingens observasjoner om at det er mange barn som gir fra seg opplysninger som gir tilgang til det lukkede nettverket til noen de har blitt "kjent med" på nettet. Dette gjør at barn kan ha mange kontakter i det lukkede nettverket som de ikke har forutsetning for å vite hvem er og som de overhodet ikke kjenner. I det lukkede nettverket kan følelsen av privatliv og intimitet forsterkes. Risikoen for å utsette seg for fare øker, blant annet gjennom å møte noen via webkamera eller annen risikofyllt atferd. Kartleggingen viser at de små barna ofte starter i et åpent chatrom med vilkårlige deltakere, mens større barn foretrekker lukket chat framfor åpen chat, fordi de hevder det blir "kjedelig" med åpen chat.

Rapportering

Hovedutfordringen er at chatteaktørene opplyser at det å varsle politiet om uønsket atferd oppleves som meningsløst, da politiet generelt ikke kan følge opp denne type saker.

Sakene følges ikke opp da det enten (foreløpig) ikke har skjedd noe straffbart eller henvendelsene ikke gis høy nok prioritet hos politiet. Videre ble de påpekt at aktiviteten i chatterommene ikke har noen geografisk tilhørighet, og det er således ikke mulig å forankre forholdet til et lokalt politidistrikt.

Chatteaktørene rapporterer i varierende grad til politiet. Når det rapporteres til politiet, opplever chatteaktørene at klagen bare blir statistisk behandlet. Dette betyr at chatteaktørene stort sett må anmelde forholdet for at politiet skal vurdere å bruke ressurser på forholdet.

I forbindelse med rapportering fra chatteaktører til leverandører av internettjenester (ISP-er), savnet flere av chatteaktørene et større engasjement hos disse, da ISP'ene bl.a. er lite villige til å stenge abonnementet knyttet til IP-adressen det klages over. Tilsvarende savnet flere av chatteaktørene et større engasjement fra e-posttilbydere, i form av å stenge e-postadresser brukt til blant annet å lokke personer over til lukket chat.

Gjennom dialogen med chatteaktørene kom det frem at det ofte er de samme personene som misbruker chatten. Disse går gjerne igjen over en 2-3 års periode, og fremgangsmåten deres varierer fra direkte sjikane til grooming. Ved siden av et eget kundesenter som mottar klager om disse personenes uønskede adferd, gir de fleste

chatteaktører bruker informasjon om hvor de kan rapportere/klage eksternt. Dette er stort sett i form av linker til Kripos, Røde Kors, Redd Barna eller andre organisasjoner som arbeider forbyggende med problemet.

4.3 Arbeidsgruppens forslag til tiltak

Arbeidsgruppen har identifisert og valgt ut fire tiltak knyttet til dialogen med drivere av chattekanaler.

Arbeidsgruppen ønsker også å nevne kort at det for tiden pågår et arbeid med nasjonalt ID-kort hos norske myndigheter. Endelig beslutning å om introdusere en slik ordning i Norge er ikke tatt. Arbeidsgruppen finner derfor ikke grunn til å gå nærmere inn på hvorvidt bruk av nasjonale ID-kort bør tas i bruk av chatteaktørene for å redusere anonymitetsutfordringene nevnt ovenfor, men overlater dette til evt. senere vurdering av myndighetene. I teorien kan krav om bruk av nasjonale ID-kort hos chattekanalene innebære at brukere må identifisere seg med kortet før de kommer inn på nettstedet. Dette vil evt. gjøre det lettere å identifisere brukerne ved behov, og ikke minst for politiet.

4.3.1 Felles retningslinjer utarbeidet av myndigheter og bransjeorganer

Arbeidsgruppen foreslår at det bør utarbeides sentrale retningslinjer for chatteaktørene. Gruppen foreslår også at det utvikles en ordning med nettmøking for aktører som etterlever retningslinjene.

Alle aktørene etterlyste eller stilte seg, i varierende grad, positive til retningslinjer for drift av chattesider. Flere av chatteaktørene fremhevet at evt. tiltak som foreslås bør være enkle å etterleve. Operatørene bak mange av chattekanalene har lite ressurser og baserer seg i en viss grad på frivillighet – som for eksempel ved bruk av moderatører. Eksempler på mulige tiltak er å legge nettvettregler, tipslinjer o.l. lett tilgjengelig på chattesiden.

IKT-Norge og andre bransjeaktører er i ferd med å utvikle retningslinjer for hvordan en leverandør av chattetjenester bør operere. På bakgrunn av dialogen med chatteaktørene støtter arbeidsgruppen et slikt arbeid. Arbeidsgruppen mener dessuten at det bør vurderes å introdusere ”nettmøking”, hvor chatteaktører som oppfyller alle retningslinjene får rett til å bruke et slikt merke på nettsidene sine. Dette vil hjelpe foreldre og barn med å skille ut seriøse aktører fra useriøse, på samme måte som andre produkter bruker tilsvarende merking på f.eks. godkjente el-artikler, miljøvennlighet osv. Det er anført at chatterom med slik merking vil tiltrekke seg overgripere, nettopp fordi de

oppfattes som sikrere og kan medføre at barn og foreldre i mindre grad vil være på vakt for overgripere. På den annen side vil slike nettsteder ha flere identifiserbare indikatorer og arbeidsgruppen mener det bør legges avgjørende vekt på dette. Ved et etablert samarbeid med politiet og andre aktører vil oppdagelsesrisikoen også være større her enn på andre umerkede nettsteder. Nettmøking vil også gjøre det lettere for barn og foreldre å orientere seg i et sterkt voksende og uoversiktlig chattemarked.

Det bør også nevnes at enkelte chatteaktører anser selvjustis som et godt og tidvis bedre alternativ til økt grad av sentrale føringer. Disse anbefaler å styrke selvjustisen gjennom å lage egne vilkår for bruk, interne holdningskampanjer o.l. Arbeidsgruppen vil anbefale at man vurderer flere typer tiltak parallelt med sikte på en økt profesjonalisering av chatteaktørene. Økt kvalitet i chattekanalene vil bidra til å redusere risikoen for overgrep.

4.3.2 Et fagforum for aktører på Internett **Arbeidsgruppen foreslår å etablere et fagforum med deltagere fra chatteaktører og andre tjenesteleverandører på Internett. I tillegg bør relevante myndigheter være representert i forumet.**

Chatteaktørene etterlyste en større grad av samarbeid og dialog mellom myndigheter, chatteaktører og andre organisasjoner. Den teknologiske utviklingen går fort, og nye aktører og kommunikasjonsmidler kommer til hele tiden. Det er derfor svært krevende å til enhver tid holde seg ajour. Bare i løpet av de drøye seks månedene arbeidsgruppen har vært samlet, har det fortløpende skjedd endringer som tidvis får konsekvenser for gruppens arbeid. Arbeidsgruppen ser at informasjons-, kompetanse- og tiltakssiden både hos myndigheter og private aktører fortsatt er oppstykket. Det er derfor et behov for å koordinere dette bedre gjennom utveksling av erfaringer og beste praksis. Et slikt fagforum kan bl.a. ha et fokus på å redusere utfordringene vedrørende anonymitet og flytting fra åpen til lukket chat, ved å tenke mer helhetlig på utfordringene og hvordan disse kan angripes. Gjennom å etablere et slikt fagforum, kan et samarbeid mellom myndigheter og andre aktører styrke og forbedre det forebyggende arbeidet på området.

4.3.3 Direkte rapportering til politi (rød knapp) **Arbeidsgruppen foreslår at myndighetene tilrettelegger for en direkte rapporteringsmulighet fra chatteaktørene til politiet, i form av en felles og lett identifiserbar knapp.**

Det er i dag lite samarbeid mellom chatteaktørene. Mange chatteaktører har likevel iverksatt forebyggende strategier. De mangler derimot samarbeidspartnere for oppfølging av den atferd de mener ikke er akseptabel eller de forsøk på kriminelle handlinger som finner sted. I dag er det noe tilfeldig hvor slike henvendelser havner og chatteaktørene har et behov for klarere rapporterings- og mottaksapparat hos myndighetene. Svært mange av de ca 7000 henvendelser Kripos har mottatt pr utgangen av 2006 i forbindelse med sin tipslinje siden januar 2004, dreier seg om ulovlig materiale distribuert på nettet. I de tilfeller Kripos har innledet et samarbeid med nettsted, har nettstedene alltid vist velvilje.

I samarbeid med britisk politi har Microsofts MSN lagt inn en lenke til politiets tipsmottak for internettrelaterte overgrep på sin hjemmeside. Tips og henvendelser går direkte til *The Child Exploitation and Online Protection Centre* (CEOP), etablert av det britiske *Home Office*. Etter at CEOP inngikk et samarbeid med Microsoft om å sette en rapporteringsknapp på MSN Instant Messenger³, har andelen henvendelser til CEOP økt med 15 prosent. 75% av disse henvendelsene kommer fra barn. Dersom det utvikles et godt norsk tipsmottak hos politiet, bør tjenesteleverandører oppfordres til å legge en tilsvarende lenke eller rapporteringsknapp på sine nettsider, slik at brukere enkelt kan kontakte politiet. Microsoft Norge har allerede forberedt en slik knapp i MSN Instant Messenger. Dette kan også gjennomføres hos andre aktører, hvis mottaksapparatet kommer på plass hos myndighetene. Chatteaktørene sier at de ønsker å ta i bruk en slik løsning på sine sider, dersom det blir tilrettelagt for dette.

4.3.4 Innføre et sentralt tipsmottak hos Kripos **Arbeidsgruppen anbefaler å videreføre og styrke et sentralt tipsmottak ved Kripos.**

Dialogen med chatteaktørene og Kripos selv, viser at Kripos pr idag ikke har tilstrekkelig kapasitet til å håndtere den store mengden henvendelser og tips som sendes inn. Arbeidsgruppen anser en offentlig satsing på et tilstrekkelig godt mottaksapparat ved Kripos, som helt avgjørende i det forebyggende arbeidet. Dette må ses i sammenheng med chatteaktørenes ønske om å samle og sentralisere tips i slike saker til politiet alene, og erfaringene arbeidsgruppen gjorde seg ved besøket hos CEOP. Forslaget må også sees i sammenheng med arbeidsgruppens forslag om innføring av en rapporteringsknapp til politiet hos norske nettsteder, og forslaget om opprettelsen av en virtuell politistasjon, som omtales senere.

3 Mange av MSN-tjenestene har skiftet navn til Windows Live

5 Annet arbeid som er utført eller pågår på området

I mandatets pkt. 4, er arbeidsgruppen bedt om å se hen til annet arbeid som er utført eller pågår på området, herunder arbeid utført av den britiske *Task Force on Child Protection on the Internet*. Arbeidsgruppen skal også sette seg i kontakt med Datakrimutvalget og den interdepartementale gruppen for sikrere bruk av Internett. I tillegg har arbeidsgruppen sett hen til arbeid som er utført eller pågår på området hos henholdsvis norsk politi og Interpol. Aktuell lovgiving er også så vidt berørt.

5.1 Innhenting av informasjon

5.1.1 Task Force on Child Protection on the Internet
Arbeidsgruppen er blitt bedt spesielt om å se hen til arbeid utført av den britiske *Task Force on Child Protection on the Internet*. I 2001 etablerte det britiske parlamentet dette forumet som følge av en rask økning i tilgang til Internett blant barn og et økende antall internettrelaterte overgrepssaker mot barn. Ekspertene fra internettindustrien, barnerettighetsorganisasjoner, politiet og andre kommer sammen for å drøfte tiltak for å bekjempe krenkelser av barn på Internett. Aktørene møtes fire ganger i året og arbeidet de utfører er hovedsakelig på frivillig basis. Den britiske innenriksministeren leder gruppen, noe som gir gruppen høyere troverdighet og støtte fra deltakernes arbeidsgivere til å sette av tid til det frivillige arbeidet. Saker om overgrep mot barn har høy prioritet. Enheten er organisert i 4 grupper:

- en kriminalrettslig gruppe – som bl.a. foreslo lovbestemmelsen om grooming
- en gruppe med fokus på barneovergrep på Internett og info knyttet til det - som bl.a. produserer veiledning til bransjen og sluttbrukere
- en gruppe som arbeider med informasjon,
- en akademisk kunnskapsgruppe

Representanter fra *Task Force on Child Protection on the Internet* opplyste til arbeidsgruppen at det er opprettelsen av *The Child Exploitation and Online Protection centre* (CEOP) de er mest stolte av å ha fått gjennomslag for. De kunne også fortelle at groominglovgivningen fungerte som en katalysator for satsning på området. CEOP ble etablert i 2006 og fungerer som en frittstående, samlende enhet for ulike instanser som arbeider med overgrep mot barn uten å skille mellom on- og offline overgrep. CEOP rapporterer til *The Serious Organized Crime Agency* (SOCA) som igjen er underlagt *Home Office*. CEOP har 70-100 ansatte, og har

et budsjett på ca. 4-5 mill. pund i året. CEOP mottar i tillegg betydelig støtte fra internettbransjen representert av blant andre Visa, AOL og Microsoft som bidrar med penger, programvare og årsverk. CEOP representerer også sekretariatet i *The Virtual Global Taskforce* (VGT), et internasjonalt politisamarbeid etablert i 2003.

Arbeidet i CEOP er organisert i 3 enheter:

- En enhet for forebyggende arbeid (Harm Reduction)

Enheten ledes av en person med erfaring fra helsevesenet. Fokus er holdningsskapende arbeid, nå sist med holdningskampanjen *ThinkUKnow* som skal presenteres for 1 million barn mellom 11 og 15 år innen nyttår 2006/2007. Kampanjen har tre sentrale budskap: Positiv bruk av Internett, å ha kontroll selv, samt vite hvordan man skal rapportere forsøk på grooming eller et gjennomført overgrep. CEOP benytter frivillige fra alle sider av offentlig og privat sektor til å spre budskapet, lage informasjonsmaterieil i form av publikasjoner og filmer til bruk for opplysning og informasjon.

- En enhet for etterforskning (Operations)

Enheten følger bl. a. pengestrøm relatert til etterlyste overgripere, hjemmesider med ulovlig materiale, beslaglegger midler fra kommersiell utnyttelse og menneskehandel med barn. Videre er det opprettet en seksjon for "undercover" arbeid på nettet, en seksjon for teknisk sikring og analyse av beslag, samt at seksjonene besitter kapasitet til å bistå politidistrikt ved saker og operasjoner. De har også mulighet til å etterforske egne saker.

- En enhet for etterretning (Intelligence)

Enheten, som er det største innen CEOP, ledes av en med bakgrunn fra det engelske forsvarrets etterretnings-tjeneste. Etterretningsdelen er første kontaktpunkt for all informasjon inn til CEOP, hvor henvendelser fra alle kanaler behandles og videresendes til riktig enhet. Internasjonale operasjoner omdannes til nasjonale saker, og sendes politidistriktene. Henvendelser omkring grooming eller annen uønsket atferd, som ikke representerer straffbare forhold, overlates til den forebyggende enheten for videre tiltak, eksempelvis gjennom skoleverket. Etterretningsenheten administrerer det engelske registeret for overgripere, og følger opp når overgripere med meldeplikt unnlater å rapportere i henhold til domsvilkårene. De har også ansvaret for henvendelser om seksuelle overgrep begått av engelske borgere som befinner seg i andre land.

5.1.2 Datakrimutvalget

Arbeidsgruppen er blitt bedt om å ta kontakt med Datakrimutvalget (DKU). DKU opplyser at de har avgrenset sitt arbeid mot seksuelle overgrep mot barn. Utvalgets arbeid er derfor mindre relevant for arbeidsgruppens oppdrag. Datakrimutvalget har signalisert at de trolig kommer med et forslag om at tjenesteyter kan pålegges å blokkere tilgang til ulovlig materiale som tjenestemottaker legger ut. Dette kan for eksempel være overgrepbilder, men gjelder for ulovlig materiale generelt. Per i dag er det god oppslutning om en frivillig sperreordning, hvor tjenestetilbyderne samarbeider med Kripas.

5.1.3 Den interdepartementale gruppen for sikrere bruk av Internett

Den interdepartementale gruppen for sikrere bruk av Internett ble satt ned med sikte på å få til en bedre samordning av ulike initiativ for å bedre nettsikkerheten. I gruppen deltar Barne- og likestillingsdepartementet, Fornyings- og administrasjonsdepartementet, Justis- og politidepartementet, Kunnskapsdepartementet, Samferdselsdepartementet og Kultur- og kirke departementet, som leder gruppen. Gruppen har et nært samarbeid med Medietilsynet (tidligere Statens filmtilsyn) på flere prosjekter, bl.a. SAFT-prosjektet.

Gruppen har i særlig grad arbeidet med oppfølging av *Tiltaksplanen for barn, unge og Internett*, som har vært en integrert del av SAFT-prosjektet. Dette prosjektets internasjonale karakter har gitt arbeidet en internasjonal ramme som har vært av stor verdi, der man har lagt vekt på å framskaffe forskningsbasert kunnskap og vinne nyttig erfaring. Det er lagt stor vekt på å knytte seg til EU-kommisjonens tiltaksplan *Safer Internet Action Plan*, der Norge har fått midler for gjennomføring av to prosjekter: prosjektet NoNo som bygget videre på arbeidet som er gjort i SAFT, og prosjektet AWAREU. Det sistnevnte er også et prosjekt som bygger på SAFT-prosjektet og den etablerte kompetansen i der. Man har i AWAREU-prosjektet fått ansvar for å drive opplæring av personell på nordisk plan med tanke på sikrere nettbruk.

Som en videreføring av det internasjonale arbeidet har Norge gjennom EØS-samarbeidet knyttet seg til Europaparlamentets beslutning om å etablere et flerårig fellesskapsprogram for å fremme sikrere bruk av Internett og nye direktekoplete teknologier: *Safer Internett Pluss* - som er EU's handlingsplan for 2005 til og med 2008. Formålet med programmet er å gjøre Internett sikrere å bruke, spesielt for barn, med tanke på å bekjempe ulovlig og skadelig innhold, samt innhold som er uønsket av forbrukeren.

Dette gjelder støttetiltak til bl.a. opprettelse av tipslinjer, bistand til brukere for å takle uønsket og skadelig innhold (f.eks spam), og tiltak som legger til rette for at bransjen selv regulerer strømmen av uønsket, skadelig og ulovlig innhold. Man tar også sikte på å øke bevisstheten om sikker bruk av Internett og nye direktekoplete teknologier. Den interdepartementale gruppen vil følge opp arbeidet med *Safer Internett Pluss*, sammen med Medietilsynet. Det vises for øvrig til St. prp. nr. 5 (2005-2006) om dette.

Arbeidsgruppen ser at det vil være møtepunkter mellom gruppens forslag til tiltak og den interdepartementale gruppens arbeidsfelt, noe som kan danne et godt utgangspunkt for å løse utfordringene knyttet til farer ved barns nettbruk.

5.1.4 Norsk politi og Kripas

I de føringer som er gitt for norsk politi fremgår det at etterforskning av seksuelle overgrep mot barn er en prioritert oppgave. Det er ingen prinsipiell forskjell på de kriminelle handlinger som skjer på Internett, og de lovbrudd som ellers etterforskes på vanlig måte av politiet lokalt i Norge. Idet lovbruddet er avdekket og gjerningspersonen identifisert og lokalisert, vil saken etterforskes ved det enkelte politidistrikt. Utfordringen ligger i at teknologien ikke knytter gjerningsmenn til noe distrikt eller nasjonalitet, og for å kunne forankre etterforskningen lokalt må internettrelaterte seksuelle overgrep innledningsvis håndteres sentralt.

Besittelse og distribusjon av bilder og filmer som viser seksuelle overgrep mot barn er straffbart etter norsk lov. I tillegg representerer overgrepbilder bevis på straffbare handlinger begått mot barn, og overgrepbilder funnet i Norge kan vise straffbare handlinger begått i andre land. Likeså kan filmatiserte norske seksuelle overgrep være gjenstand for etterforskning i andre deler av verden.

For etterforskning av straffbare handlinger knyttet til Internettbruk, er det internasjonale politiarbeidet av svært stor betydning. Kripas mottar i dag henvendelser omkring norske brukeres atferd på Internett fra en rekke kanaler og organisasjoner. Samarbeidende land, samt Interpol og Europol formidler utsendelse av operasjoner rettet mot nedlasting og distribusjon av bildeserier etter aksjoner mot illegale nettsted. Gjennom et etablert nettverk av politienheter drives identifiseringsarbeid med bakgrunn i de bevis bilder og film representerer. Kripas mottar henvendelser fra en rekke land om mulig norske overgrepbilder, samt nordmenns atferd på Internett relatert til seksuelle overgrep mot barn. Det gjelder nordmenn

som etterspør særskilt materiale eller som annonserer etter barn. Kripos analyserer og etterforsker også bildeserier og filmer med spesifikke nasjonale karakteristika, og sender saken til land som kan følge saken videre.

Politienheter verden over overvåker særskilte kanaler hvor man har erfaring for at bilder av seksuelt misbruk distribueres. All aktivitet relatert til opp- og nedlasting av materialet logges, og sendes deretter ut til de respektive land hvor brukernes internettleverandør er registrert. Kripos har et nasjonalt ansvar i Norge for den innledende etterforskning i større aksjoner hvor de mistenkte er bosatt over hele landet. I en stor aksjon, avdekket politiet i løpet av 48 timer 12.000 straffesaker på verdensbasis, hvorav politiet aksjonerte mot en rekke nordmenn i Norge. Aksjonen understreker omfanget av slike saker. Sporing og kvalitetssikring av operasjoner gjøres av Kripos, som deretter sender saken til det politidistrikt hvor vedkommende er registrert bosatt. Etterforskning og påtalemessig behandling skjer i det enkelte politidistrikt. Den politimessige oppgaven henger nøye sammen med teknisk forståelse av sakene og kan vanskelig separeres. Kripos er kontaktenhet for landets politidistrikter i disse sakene. Tidligere aksjoner viser at det er omfanget og gjennomgangen av beslag som utgjør hovedutfordringen for det enkelte politidistrikt.

For å møte den utfordring som omfanget av beslaglagt materiale og identifiseringsarbeidet representerer, har Kripos fra oktober 2006 igangsatt et arbeid med å etablere et referansebibliotek over norske straffesaker hvor det er tatt bilde av overgrepene. Kripos etablert en metode og et verktøy for å automatisere deler av gjennomgangen av beslag relatert til allerede kjent materiale spredd på Internett. Et slikt verktøy forventes å kunne forenkle det enkelte politidistrikts gjennomgang av beslag, slik at fokus og innsats i større grad rettes mot materiale som ikke tidligere er kjent for politiet. Arbeidet videreføres og videreutvikles i samarbeid med politidistriktene for å etablere et effektivt, landsdekkende verktøy for gjennomgang av kjent ulovlig materiale i Norge.

5.1.5 Interpol

Interpols hovedfunksjon er kommunikasjon mellom de 186 land organisasjonen representerer. Interpol med sitt generalsekretariat i Lyon, Frankrike, har en viktig koordinerende rolle i etterforskning og identifisering av offer gjennom *The Interpol Child Abuse Identification Database* (ICAID). ICAID gir oversikt over internasjonale etterforskninger igangsatt i medlemslandene etter funn av ulovlig materiale på nettet. Gjennom det internasjonale

politisamarbeidet og de nasjonale enhetene som driver identifiseringsarbeid på nett, utvikles og utvides databasen over saker spredd på nett, både med identifiserte og uidentifiserte offer og gjerningsmenn. G-8 landene vedtok i 2005 etablering og finansiering av en internasjonal database, hvor Interpols arbeid skal videreutvikles og bygges ut gjennom deres kommunikasjonsstruktur.

Interpol driver også målrettet opplæring for å skape en global forståelse av problemet relatert til bilder og filmer av overgrep mot barn spredd på Internett, samt gjennomfører arbeidsmøter for å fremme nødvendigheten av samhandling verden over.

5.1.6 Straffebestemmelse om grooming

Justisdepartementet la 15. desember frem *Ot. Prp. nr 18 (2006-2007)* om å innføre en bestemmelse om grooming i straffeloven. Formålet med bestemmelsen er å gjøre det straffbart å bearbeide og manipulere barn med tanke på å begå overgrep mot barnet. Dette initiativet fra Justisdepartementet kommer blant annet som følge av de positive erfaringene med en tilsvarende bestemmelse i Storbritannia. Lovbestemmelsen der trådte i kraft i mai 2004 og hadde fram til mai 2005 vært anvendt 185 ganger med en oppklaringsprosent på 28. Arbeidsgruppen mener at Norge med dette vil kunne få et vesentlig virkemiddel for å forebygge internettrelaterte overgrep mot barn.

5.1.7 Datalagringsdirektivet

EU vedtok i 2006 et direktiv (Datalagringsdirektivet) som pålegger alle tjenestetilbydere av offentlige data og teletjenester (teleoperatører og internettleverandører) å samle inn og lagre trafikkdata. Det pågår for tiden et omfattende arbeid med å implementere direktivet i nasjonal lovgivning. Tilbydere av disse tjenestene har i dag en sletteplikt jf. ekomloven § 2-7, annet ledd, så snart trafikkdata ikke lenger er nødvendig for kommunikasjons- eller faktureringsformål. I det videre arbeid bør det, etter arbeidsgruppens oppfatning, legges stor vekt på å gi politiet muligheter til å etterforske og oppklare overgrep mot barn på en effektiv måte. Uten bruk av trafikkdata i etterforskningen vil risikoen for at overgripere/gjerningsmenn vil gå fri øke radikalt.

5.2 Arbeidsgruppens kommentarer

Arbeidsgruppen mener at Norge har et godt utgangspunkt for å kunne nyttegjøre seg av erfaringene fra CEOP og *Home Office* gjennom en helhetlig tilnærming basert på arbeidsgruppens tiltak. Det er særlig den politiske

forankring, tverrfaglige kompetanse og ressurstilgangen som står frem som viktige faktorer for å bedre forebygge internettrelaterte overgrep mot barn i Norge.

Arbeidsgruppen ønsker at regjeringen videreutvikler og styrker arbeidet ved Kripos med en målsetning om tverrfaglig samarbeid og kunnskapsutveksling mellom politi, barnerettighetsorganisasjoner, barnefaglige profesjoner, internettbransjen og kommunikasjonsmiljøer i tråd med tankegangen i CEOP. Synergieffekten av en slik tilnærming vil være kunnskapsoverføring fra politiet til forebyggende virksomhet og til bransjen som kan utvikle adekvate beskyttelsesmekanismer online. Videre vil en positiv gevinst være at ofrenes behov blir ivaretatt gjennom samarbeid med sosial- og helsearbeidere under politiets operasjoner og/eller i oppfølgingen etter identifisering. Arbeidsgruppen understreker behovet for at menneskehandel og andre former for seksuell utnyttning av barn, sees i sammenheng med arbeidet mot internettrelaterte overgrep, slik som i Storbritannia.

I Storbritannia har temaet fått en høy politisk forankring, bl.a. ved at innenriksministeren leder den tverrfaglige *Task Force on Child Protection on the Internet*. I Storbritannia har man videre satt særskilt fokus på ofrene gjennom opprettelsen av CEOP. I CEOP's arbeid er Internett definert som det offentlige rom, og kriminalitet på eller via nettet blir sett på som like alvorlig som kriminalitet andre steder. Utfordringene knyttet til denne type kriminalitet er så store at de best kan løses gjennom et utstrakt tverrfaglig samarbeid mellom politiet, akademien, sosial- og helsetjenesten, Internettbransjen og skoleverket. Norsk politi har allerede en god tradisjon for å arbeide problemorientert i sin kriminalitetsbekjempelse. Arbeidsgruppen ser det derfor som viktig at den samme arbeidsmåten overføres til internettrelaterte overgrep mot barn.

Skal Norge lykkes i arbeidet med å forebygge internettrelaterte overgrep mot barn, er det også nødvendig med en vesentlig styrking av ressurstilgangen til involverte instanser.

Kripos har allerede både en sentral oppgave og en koordinerende rolle for norsk politi, nasjonalt og internasjonalt. Når det gjelder identifisering av ofre fra overgrepsbilder, kan Kripos allerede vise til gode resultater på tross av begrensede ressurser. Arbeidsgruppen mener at det viktigste er å styrke ressurstilgangen sentralt, fordi internettrelaterte overgrep mot barn som oftest er grenseoverskridende og griper ofte inn i flere politidistrikter og andre instanser, og gjerne i flere land.

5.3 Arbeidsgruppens forslag til tiltak

5.3.1 Styrket politisk og administrativ forankring **Arbeidsgruppen ser det som sentralt i det forebyggende arbeidet mot internettrelaterte overgrep, at den politiske og administrative forankringen styrkes.**

Arbeidsgruppen ser at det er behov for en større grad av helhetlig og overordnet tenkning på dette området. Politets arbeid mot overgrep mot barn har lenge vært høyt prioritert, men slike overgrep har fått nye og annerledes dimensjoner etter at Internett ble et vanlig kommunikasjonsverktøy. Så langt arbeidsgruppen kan se, er denne endringen ikke i tilstrekkelig grad gjenspeilet i dagens organisering. Dagens arbeid mot internettrelaterte overgrep mot barn fremstår også som fragmentert. Arbeidsgruppen mener at det er behov for en helt ny problemforståelse og et samlet fokus på området.

Arbeidsgruppen ønsker spesielt å trekke frem erfaringene fra Storbritannia, der man har samlet alt arbeid knyttet til internettrelaterte overgrep i et departement, *Home Office*. Slik arbeidsgruppen ser det vil det være hensiktsmessig å plassere et tilsvarende ansvar hos Justisdepartementet i Norge.

I Storbritannia leder den britiske innenriksministeren selv *Task Force on Child Protection on the Internet*. Den høye politiske forankringen hos innenriksministeren har vært en viktig suksessfaktor for den britiske gruppens arbeid. Arbeidsgruppen foreslår derfor at en eventuell norsk versjon av denne gruppe forankres på tilsvarende høyt nivå.

5.3.2 En norsk utgave av *Task Force on Child Protection on the Internet*

Arbeidsgruppen foreslår at det etableres en norsk utgave av den britiske *Task Force on Child Protection on the Internet*.

Arbeidsgruppen har allerede foreslått etablering av et fagforum basert på dialogen med chattekanalene. Etter å ha besøkt den britiske *Task Force on Child Protection on the Internet*, ved det britiske innenriksdepartementet *Home Office*, hvor eksperter fra internettindustrien, barnerettighetsorganisasjoner, politiet og andre kommer sammen for å drøfte tiltak for å bekjempe krenkelser av barn på Internett, foreslår arbeidsgruppen at det i tillegg etableres en overordnet og strategisk gruppe basert på den britiske modellen. Den britiske *Task Force* er forankret på ministernivå og har representanter fra både myndigheter, private aktører og frivillige organisasjoner. De rapporterer om gode erfaringer med denne arbeidsformen.

Task Force on Child Protection on the Internet har hatt en forholdsvis uavhengig arbeidsform og har stått fritt til å initiere tiltak som for eksempel holdningsskapende kampanjer blant barn og unge.

Den britiske *Task Force* er et godt eksempel på en innovativ arbeidsmåte på tvers av profesjoner og bransjer, som bidrar til å trygge barns bruk av elektroniske medier. Målet er å styrke identifiseringen av barn fra overgrepstilbud, utvikle forebyggingsstrategier i forhold til grooming, se overgrep på Internett i tilknytning til menneskehandel og andre former for seksuell utnyttelse av barn. I tillegg vil en slik kunnskapdeling på tvers av faggrupper kunne bidra til å styrke det forebyggende arbeidet også i bransjen. Den norske utgaven bør, som i Storbritannia, være forankret på ministernivå for å gi gruppen tilstrekkelig status og gjennomslagskraft. Det britiske modellen for samarbeid er forankret i politiets etterretning og etterforskning. Gruppen bør også definere innsatsområder og nedsette ad hoc grupper, slik som det allerede foreslår fagforum for chatteaktører og tjenesteleverandører på Internett.

5.3.3 En virtuell politistasjon

Arbeidsgruppen foreslår å etablere en norsk virtuell politistasjon etter inspirasjon fra den britiske CEOP-modellen, men tilpasset den norske politistrukturen.

Et viktig prinsipp for politiets arbeid er å bekjempe kriminalitet og skape trygghet for barn og unge gjennom bl.a. synlighet og tilstedeværelse. Elektroniske medier, som Internett, representerer i dag en integrert del av barn og unges hverdag, hvor overgrep mot barn finner sted. Arbeidsgruppen mener derfor at den virtuelle arenaen bør likestilles med den fysiske, og at den virtuelle arenaen bør sees på som et eget politidistrikt/politistasjonsområde, ledet av en politimester/politistasjonssjef. Med bakgrunn i henvendelser fra voksne og barn, bør politiet drive systematisk, virtuell patruljering på Internett og de nettstedene henvendelsene omhandler. Totalt vil dette kunne ha en nyttig preventiv effekt mot grooming og andre straffbare forhold.

Som nevnt tidligere, er det viktig at politiet arbeider med et helhetlig fokus på internettrelaterte overgrep mot barn og at alle aspekter som forebyggende arbeid, etterretning, etterforskning, og irettføring inkluderes. Arbeidsgruppen foreslår at man bygger videre på den etablering som har skjedd ved Kripos, men mandatet må formaliseres og tilpasses dagens bruk av Internett. Hensikten med en sentral satsing begrunnes bl.a. i den manglende geografiske

avgrensning som Internett representerer.

På bakgrunn av de gode samarbeidstradisjoner i norsk politi, er den norske politistrukturen godt egnet for etablering av en virtuell politistasjon. Arbeidsgruppen ser det som viktig at den sentrale satsingen er forankret i en problemorientert løsningsmodell gjennom et tverrfaglig partnerskap, og i nært samarbeid med lokalt politi.

En virtuell politistasjon må ha som en hovedoppgave å følge opp de saker som avdekkes lokalt, men som har forgreninger ut over lokalt politidistrikt. Kompetansen som trengs i slike saker, bl.a. i forhold til bevissikring, infiltrasjon, provokasjon og påtalespørsmål, mener arbeidsgruppen bør være sentralt plassert. Ansvarsområdet for en virtuell politistasjon vil være patruljering og tilstedeværelse på nett, i tillegg til vanlig teknisk og taktisk etterforskning. Videre bør det utvikles en hjemmeside hvor mulige straffbare forhold kan rapporteres, hvor foreldre og andre voksne kan finne informasjon om nettmerking, nyheter og undervisningsmaterieell, samt at barn kan finne ressurser knyttet til forebyggende strategier.

Arbeidsgruppen ser det som nødvendig at det settes av dedikerte personellressurser til den virtuelle politistasjonen. Det vil også være behov for tilførsel av ny kompetanse på fagområde internettrelaterte overgrep mot barn, som f.eks. eksperter på alle aspekter ved elektronisk kommunikasjon, gjerningspersoners atferd og kunnskap om hvordan barn bruker nettet. Oppbyggingen av et sentralt kompetansmiljø vil også kunne ha gode ringvirkninger for kompetanseheving i politiet generelt og samarbeidende instanser.

Tiltaket vil også bygge oppunder chatteaktørenes ønske om en forbedret rapporteringsmulighet til politiet, som arbeidsgruppen ser det som naturlig blir lagt til en virtuell politistasjon.

5.3.4 Styrket satsing på offeridentifisering

Arbeidsgruppen foreslår at arbeidet med identifisering av barn utsatt for seksuelle overgrep som er spredd på Internett, opprioriteres og at satsning på dette området økes.

Det er viktig med norsk deltagelse i de fora hvor identifiseringsarbeid diskuteres og ny metodikk og verktøy for politiet presenteres. Det er etablert en database over de overgrep som er filmatisert i Norge. Man vil dermed fra norsk side kunne bidra med nye bevis i det internasjonale puslespillet frem til gjerningsstedet. Målet med arbeidet

er å stanse pågående overgrep, hindre nye, samt å straffeforfølge overgriperne uavhengig av hvor i verden de befinner seg. Det internasjonale engasjementet Kripos har vist på området bør videreføres og styrkes.

5.3.5 Registrering av sedelighetsdømte

Arbeidsgruppen foreslår å innlemme et register over sedelighetsdømte i nytt etterretningsregister, og utvikle gode rutiner for hvilke opplysninger som bør registreres.

Arbeidsgruppen har vurdert opprettelsen av et eget register over sedelighetsdømte etter modell fra blant annet England. Arbeidsgruppen er samtidig kjent med at norsk politi for tiden innfører et felles etterretningsregister for alle sakstyper. Arbeidsgruppen foreslår derfor at myndighetene bygger videre på dette felles registeret for også å ha oversikt over sedelighetsdømte. Arbeidsgruppen anbefaler at man ser hen til andre lands registre og kompetanse, og utvikler retningslinjer for politidistriktene når det gjelder hvilke opplysninger som bør vektlegges og registreres. Interpol og Schengen-samarbeidet har etablert et internasjonalt varslingsystem relatert til reisende kriminelle, og arbeidsgruppen anbefaler økt bruk av internasjonal rapportering av norske notoriske sedelighetsforbrytere. Arbeidsgruppen ser det også som viktig at opplysninger om norske borgere som begår overgrep i utlandet, blir fulgt opp og registret i et slikt register. Arbeidsgruppen mener mye av den aktiviteten norske overgripere begår i utlandet representerer menneskehandel med barn, og bør vies særskilt fokus med tanke på avdekking av mer organisert seksuell utnyttelse av barn.

5.3.6 Satsing på forebyggende og holdningsskapende arbeid

Arbeidsgruppen foreslår at norske myndigheter bør ta ytterligere og helhetlig initiativ til forebyggende og holdningsskapende tiltak rettet spesielt mot foreldre, barn og lærere, men også andre relevante målgrupper.

Arbeidsgruppen er kjent med at det allerede pågår en rekke holdningskampanjer overfor foreldre, lærere og barn i Norge, på initiativ av en rekke ulike aktører. Arbeidet er relativt fragmentert og ofte drevet av ildsjeler. Etterspørselen etter informasjon om farer knyttet til internettbruk er stor.

Arbeidsgruppen ser betydningen av å endre barn og voksnes holdninger som sentralt i det forebyggende arbeidet.

Task Force on Child Protection on the Internet, forankret i det britiske innenriksdepartementet, har drevet forebyggende og holdningsskapende arbeid i flere år med stor suksess. Gjennom det tverrfaglig samarbeidet har de tilrettelagt informasjon, opplæringspakker og utadrettet foredragsvirksomhet. Dette kan bidra til å styrke det allerede eksisterende holdningsskapende arbeidet som pågår i Norge, som f.eks. Redd Barnas nettvettsarbeid og Barnevakten. Arbeidsgruppen ser det britiske arbeidet som en viktig inspirasjonskilde for norske myndigheter og bransjeaktører, som f.eks. CEOP's *ThinkUKnow* kampanje⁴ og nettsikkerhetskampanjen⁵ i regi av *Home Office*. Videre viser arbeidsgruppens kartlegging at store deler av barns internettbruk er hjemme, og dette legger et særlig ansvar på foreldrene. At kartleggingen også viser at det er stor forskjell mellom hva foreldrene tror barna gjør på Internett og hva barna faktisk gjør, forsterker behovet for å styrke foreldrenes innsikt og engasjement i barnas internettbruk. Hvis foreldrene i større grad vet hva barna faktisk gjør, øker muligheten for reell beskyttelse og forebygging mot overgrep.

Arbeidsgruppen ser det som svært viktig med grensesetting, dialog og tillit mellom voksne og barn. En forutsetning for det er at foreldrene har kunnskap og bevissthet rundt barnas internettbruk. Et av flere tilgjengelige, kommersielle hjelpemidler for å redusere risikoen om internettrelaterte overgrep mot barn, kan være bruk av tilgangskontroll på Internett som barna har tilgang til i hjemmet. Slike løsninger er på markedet og flere er under utvikling. De kan sees på som en form for forhåndsbegrensning som legges inn på PC'en. Foreldrene kan gjennom tilgangskontrollen styre barnas internetttilgang. Det vil ikke være mulig å styre internetttilgangen fullstendig ved bruk av slike programmer, men de kan likevel være et nyttig supplement som bidrar til å beskytte barna. Den viktigste tilgangskontrollen vil alltid sitte i barnets hode. Tilsvarende tilgangskontroll er også under utvikling for å gi foreldre mulighet til å godkjenne nye kontakter i barnets lukkede chat.

En tilleggsgevinst ved slike program er at foreldrene må sette seg inn i barnas internettbruk, og samarbeide med barna om hvilke nettsider de skal ha tilgang til. Eksempler på slike løsninger er Telenors barnefilter *Kidsurf* og Microsoft's *Family Safety Settings*, som vil bli integrert i MSN.

4 <http://thinkuknow.co.uk>

5 <http://www.intersafetyzone.com>

6 Internasjonalt samarbeid

I mandatets pkt. 3 er arbeidsgruppen bedt om å identifisere internasjonalt samarbeid om kunnskap og virkemidler for å forebygge internettrelaterte overgrep av barn, herunder mulighet for utvikling av programvare som hindrer tilgang til overgrepssbilder, trygger nettet og forenkler politiets gjennomgang av beslag.

6.1 Innhenting av informasjon

Når det gjelder innhenting av informasjon, viser arbeidsgruppen til informasjonen om internasjonalt arbeid redigert for tidligere i rapporten.

6.2 Arbeidsgruppens kommentarer

Internettets grenseløse karakter gjør internasjonalt samarbeid til en helt avgjørende arbeidsform.

Som nevnt, kan en sak som oppstår lokalt i Norge lett ha forgreninger til andre land, regioner og verdensdeler. På samme måte kan saker som oppstår i andre land ha forgreninger til Norge. Norske overgripere tar f.eks. bilder av sine egne overgrep begått i andre land, og distribuerer dem til overgripere verden over. Et annet eksempel kan være når norske barn oppretter gratis hjemmesider, som på nettstedet www.piczo.com, lagres ikke materialet i Norge. Skal norsk politi ha innsyn i en e-postkonto i forbindelse med en sak, f.eks. med utspring i MSN Instant Messenger, må anmodningen om innsyn gå fra norsk politi til Microsoft i USA, og amerikansk lovgivning vil gjelde for tilgjengeliggjøring av opplysningene.

6.3 Arbeidsgruppens forslag til tiltak

Arbeidsgruppen har identifisert og valgt ut seks tiltak knyttet til ulike former for internasjonalt samarbeid, som vi mener er spesielt aktuelle for Norge.

6.3.1 Eksportering av norsk praksis om at tipsmottak bør ligge hos politiet

Arbeidsgruppen foreslår at norske myndigheter bør vurderer å ta internasjonalt initiativ til at tipsmottak, også i andre land enn Norge, etableres i politiet.

Norge ligger langt fremme når det gjelder tipsmottak på dette området, etter at Redd Barna overførte sin tipslinje til Kripos i 2004. I flere andre land er det ideelle organisasjoner og andre private aktører som håndterer tipsmotta-

kene i stor grad. Arbeidsgruppen mener at det er politiet, som bør håndtere henvendelser fra publikum om denne type kriminalitet. Tipslinjene kan dessuten generere unødvendig aktivitet på nettsteder der det distribueres overgrepssbilder, noe som i verste fall kan bidra til å øke etterspørselen etter overgrepssbilder. Denne erfaringen må brukes til å bidra til modernisering av synet på tipslinjer i Europa og andre deler av verden. Arbeidsgruppen anbefaler at tips fra publikum om internettrelaterte overgrep mot barn, skal kanaliseres til politiet.

6.3.2 Eksport av norsk filterteknologi mot overgrepssbilder

Arbeidsgruppen foreslår at norske myndigheter lager en strategi for hvordan den norske filterløsningen ytterligere kan eksporteres til utenlandske ISP'er og mobiloperatører som gir tilgang til Internett.

Dagens tipsmottak hos Kripos er i hovedsak opprettet for å motta henvendelser fra publikum om funn av ulovlige hjemmesider på nett som distribuerer bilder av seksuelle overgrep mot barn. Innledningsvis mottok Kripos veldig mange henvendelser fra publikum om sider med ulovlig innhold. Telenor, som den største Internettleverandøren, tok et initiativ overfor Kripos om samarbeid for å filtrere ut disse sidene. Man analyserte problemet sammen med internetttilbyderne og deres paraplyorganisasjon, IKT-Norge, og har på denne måten i vesentlig grad fjernet disse sidene for publikum. Politiets rolle i prosjektet er av mange fremhevet som en viktig årsak til at filteret har oppnådd en høy grad av troverdighet, og internettleverandørene unngår påstander om sensur.

Når en norsk internettbruker søker opp en side verifisert som ulovlig, treffer vedkommende politiets "stoppside" med forklaring om grunnen til at siden er stanset. I gjennomsnitt vises "stoppsiden" 15.000 ganger i døgnet for norske internettbrukere, og antallet har vært stabilt over tid. En økning av antall sider som legges inn eller flere Internetttilbydere involvert, vil føre til at antallet stiger. Politi har på denne måten skaffet seg et godt totalbilde over de ulovlige sidene verden over. Kripos samarbeider med andre land som søker implementert lignende løsninger og skal lede et Europeisk prosjekt for innføring av lignende teknologi og metodikk gjennom Europol. Politiet mottar i dag få henvendelser om ukjente sider, og Kripos mottar også færre operasjoner relatert til nordmenn som har kjøpt seg adgang til sider som viser seksuelle overgrep mot barn. Erfaringene med filteret er således meget lovende.

6.3.3 Utvide og styrke det nordiske samarbeidet **Arbeidsgruppen foreslår at norske myndigheter tar initiativ til et utvidet felles nordisk prosjekt relatert til internettrelaterte seksuelle overgrep mot barn.**

På grunn av vår tilnærmet felles kultur, språk, geografiske nærhet m.m., er et nordisk samarbeid også på dette området naturlig. Arbeidsgruppen ser også at de nordiske landene i utstrakt grad har en felles forståelse av problemet og hvordan det bør håndteres relatert til Internett. Når det gjelder den nevnte filterløsningen, var f.eks. Sverige og Danmark raskt på banen etter at filteret var implementert i Norge og kopierte den norske løsningen. I likhet med filteret, kan samarbeidet utvides til å gjelde identifiseringsarbeid og et felles verktøy for å forenkle gjennomgangen av beslag. Videre bør norske myndigheter vurdere et styrket nordisk samarbeid på felles bildedatabase, felles operasjoner, kunnskapsutveksling, utvikling av kompetansemiljøer og felles tilknytning til VGT og/eller andre internasjonale samarbeidsorganisasjoner/fora. Når *The Interpol Child Abuse Identification Database (ICAID)* er ferdig utviklet, vil et nordisk samarbeid kunne fungere som en plattform for Norden.

6.3.4 Norsk tilknytning til *The Virtual Global Taskforce* **Arbeidsgruppen foreslår at det vurderes en norsk tilknytning til *The Virtual Global Taskforce (VGT)*.**

Arbeidsgruppen ser det som naturlig at med etablering av en norsk virtuell politistasjon for internettrelaterte overgrep, at det også vurderes en norsk tilknytning til *The Virtual Global Taskforce (VGT)*. VGT er, som nevnt, et internasjonalt politisamarbeid etablert i 2003 hvor CEOP er sekretariat. Det engelskspråklige VGT er et godt supplement til et allerede eksisterende, internasjonalt politisamarbeid. VGT har vist seg å skape viktig merverdi i dette arbeidet på tvers av landegrensene, bl.a. fordi de har usedvanlig rask responstid. Det er derfor interessant for Norge å vurdere VGT's relevans for å styrke det internasjonale politisamarbeidet i Norge. Alt VGT-materiale er mulig å oversette og implementere i medlemsland som tar del i samarbeidet.

Arbeidsgruppen foreslår at det også vurderes om en norsk tilknytning til VGT bør skje gjennom en felles nordisk tilknytning, som nevnt over.

6.3.5 Bidra til å styrke norske utenriksstasjoners- og andre lands etterforskningskompetanse **Arbeidsgruppen foreslår at norske myndigheter bør arbeide målrettet for å styrke kapasiteten i utvalgte land hvor norske borgere begår seksuelle overgrep.**

Utenriksstasjonenes kompetanse på området bør styrkes, samt at man fra norsk side, i sammenheng med henvendelser omkring etterforskning av norske borgere, bør tilby opplæringstiltak for den enhet som etterforsker saken i det land forholdet skal ha funnet sted.

Internasjonalt har økt fokus på seksuelle overgrep mot barn, resultert i at flere som ønsker å begå overgrep reiser til land hvor oppdagelsesrisikoen er minst. Utviklingen av digitale media har på mange måter tilrettelagt for mer eller mindre anonym produksjon av overgrepbilder, og resultatet dukker opp i politiets beslag verden over. Mye av denne kriminelle aktiviteten, vil kunne defineres som menneskehandel med barn. Norske myndigheter har et ansvar for ikke å eksportere problemene til den fattige del av verden, og derav følger at man fra norsk side har et særskilt ansvar for å etterforske saker hvor nordmenn har begått seksuelle overgrep i andre land. Iretteføring av denne type sak er avhengig av etterforskning i det land hvor overgrepene er begått, og saken blir bevismessig ikke sterkere enn det svakeste ledd.

6.3.6 Relevante internasjonale nettsider bør tas i bruk av norsk påtalemyndighet **Arbeidsgruppen foreslår at internasjonale faglige nettsider, som bidrar til kompetanseheving og informasjonsutveksling innen etterforsknings- og påtalearbeid av internettrelaterte forbrytelser, i større grad tas i bruk i Norge.**

Arbeidsgruppen registrerer at det er utviklet nettsider som bidrar til et styrket samarbeid mellom rettshåndhevende myndigheter i mange land. Et slikt samarbeid kan bl.a. inneholde utveksling av informasjon om straffebestemmelser, lovtolkning og strafferammer. Microsofts *Law Enforcement Portal*⁶ er et eksempel på dette. Politiet tilbys gjennom disse portalene informasjon, online kursvirksomhet, kontaktpersoner og håndbøker i etterforskning og internasjonalt politisamarbeid rettet blant annet mot internettrelaterte seksuelle overgrep, menneskehandel og datakriminalitet. Dette er viktige bidrag i kampen mot overgrep av barn. Arbeidsgruppen ser at slike nettstedet kan bidra til å styrke kompetansenivået i straffesakskjeden. Informasjon og opplæring vil være sentrale elementer.

6 www.lawenforcementportal.com

7 Referanser og litteraturliste

Wolak, J., Finkelhor, D. & Mitchell, K.J. (2004). Internet-initiated sex crimes against minors: Implications for prevention based on findings from a national study. Journal of Adolescent Health, 35(5), 424-433. (CV71)

Svedin, C.G. & Back, K (2003): Varför berättar de inte? Om at utnyttjas i barnpornografi. Rädda Barnen

SAFT-undersøkelsen 2006

Ot.prp. nr.18 (2006-2007)

Redd Barna undersøkelser:

- *Chattevenner er ikke som andre venner*
- *Alle juger på internett og alle vet det*
- *Tenk før du taster*

Redd Barnas utredning om identifisering av ofre fra overgrepssbilder på internett

Arbeidsgruppens sammensetning

Arbeidsgruppen er oppnevnt av Justisdepartementet med følgende sammensetning:

Direktør Grete Faremo, direktør for jus og samfunnskontakt i Microsoft, Vest-Europa (leder)

Rådgiver Thomas Hepsø, Medietilsynet (tidligere Barnombudet)
Politiadvokat Erik Moestue, Kripos

Spesialrådgiver Elizabeth Skogrand, Redd Barna

Politioverbetjent John Ståle Starnes, Kripos

Forsker Ronny Windvik, Forsvarets forskningsinstitutt

Design: Månelyst as

Trykk: Møklegaard as 01/2007. Opplag: 200

